

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

Němci v Horní Plané a jejich vysídlení 1938-1946

Bakalářská práce

Autor práce: Vojtěch Štěpánek

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: doc. PhDr. Tomáš Nigrin, PhD.

Rok obhajoby: 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Vojtěch Štěpánek

Bibliografický záznam

ŠTĚPÁNEK, Vojtěch. *Němci v Horní Plané a jejich vysídlení 1938-1946*. Praha, 2021. 50 s.
Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií.
Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Tomáš Nigrin,
Ph.D.

Rozsah práce: 77 386 znaků

Anotace

Tématem této bakalářské práce je chod obce Horní Planá po připojení k Německé říši a následný odsun zdejších obyvatel. Práce zkoumá jednotlivé události v letech 1938-1946, které se odehrávaly na obecné úrovni a zároveň na území obce Horní Planá. V rámci tohoto porovnávání hledá rozdíly, či podobnosti a snaží se je následně vysvětlit. Jedná se zejména o pozorování politického, kulturního života za druhé světové války, změny v hospodářství, úřední správě a krizové následky druhé světové války na obec. V další části práce popisuje rok 1945 a to vyvrcholení konce války v Horní Plané a příchod americké armády. V závěrečné části se bakalářská práce zaměřuje na odsun Němců z Horní Plané a přilehlých obcí. Zde dochází ke zkoumání faktoru přítomnosti americké armády a netypických událostí doprovázející odsun v letech 1945-1946.

Annotation

The topic of this bachelor's thesis is the presence of the village Horní Planá under the German Empire and the subsequent expulsion of the local population. The work examines individual events in the years 1938-1946, which took place at the general level and at the same time within the village of Horní Planá. As part of this comparison, the thesis looks for differences or similarities and tries to explain them. The work traces the transition of the village under the German Third Reich and describes the trends that followed. In particular, it concerns the observation of political and cultural life during the Second World War, changes in the economy, official administration and the crisis consequences of the Second World War on the municipality. The next part of the work describes the year 1945, especially the culmination of the end of the war in Oberplan and the arrival of the US Army. In the final part, the bachelor's thesis focuses on the expulsion of Germans from Horní Planá and adjacent municipalities. In

particular, the work examines the factor of the presence of the US military and the atypical events accompanying the expulsion in the years 1945-1946.

Klíčová slova

Horní Planá, Němci, německá Říše, americká armáda, odsun

Keywords

Oberplan, Germans, German Reich, US-Army, expulsion

Title

Germans and their expulsion 1938-1946: The case of Oberplan (Horní Planá)

Poděkování

V první řadě bych rád poděkoval vedoucímu práce doc. PhDr. Tomáši Nigrinovi, Ph. D. za jeho věnovaný čas, během kterého mi předkládal cenné rady a připomínky. Taktéž bych rád poděkoval ředitelce Památníku Adalberta Stiftera Lence Hůlkové, která mi poskytla nezbytné materiály pro zpracování této bakalářské práce.

Obsah

Úvod	9
1. Přejít Horní Plané pod Německou říší	15
1.1 Nepokoje ve městě a příchod německé armády	15
1.2 Nálada po připojení k Říši	20
1.3 Transformace kulturního obrazu	23
1.4 Administrativní změny a hospodářský vývoj	26
2. důsledky zhoršující se situace a konec války	15
2.1 Eskalace konfliktu a přesun uprchlíků do obce	29
2.2 Události spojené s koncem války	32
2.3 Problematické vztahy americké armády s českou správou	35
3. Odsun obyvatel z obce v letech 1945-1946	38
3.1 Přístup a klasifikace obyvatelstva	38
3.2 Přemísťování obyvatel v rámci regionu	40
3.3 Organizovaný odsun v roce 1946	43
Závěr	48
Summary	51
Zdroje:	52
Seznam příloh	57

Úvod

Horní Planá byla historicky až do roku 1946 německou obcí s důležitou rolí ve svém regionálním obvodu. Za zmínku stojí to, že zde sídlil od roku 1850 soudní okres, pod který spadalo před první světovou válkou 16 864 obyvatel. Nelze zapomenout ani na kulturní aspekt. V roce 1923 bylo v Horní Plané otevřeno šumavské muzeum, do kterého bylo věnováno i mnoho předmětů od Schwarzenbergů z hlubocké větve rodu. Klíčovou postavou v historii obce je Adalbert Stifter, jeden z nejznámějších německých spisovatelů 19. století. Ten se ve velké části svého díla věnoval právě tématu šumavského lidu a přírody. Dalo by se tvrdit, že německé obyvatelstvo, které bylo dominantně venkovského a sedláckého rázu, cítilo po dobu své existence na území největší příslušnost právě k Šumavě.

Hornoplánsko bylo vždy silně navázáno na okresní město Český Krumlov (Krumau and der Moldau). Bylo to místo, kde se nacházel regionální obchod, kulturní život a přístup ke vzdělání. Zapomenout nelze ovšem ani na Bavorsko, nebo horní Rakousko, které představovalo důležitá obchodní sousedství a kulturně příbuzné regiony.¹

Horní Planá ležela obklopena čistě německými obcemi a městy. Samotná obec měla v roce 1930 96,07 % německého obyvatelstva, zatímco v přilehlých vesnicích jako byly Zvonková, Jablonec, či Hodňov dosahoval tento počet k 99 % německého obyvatelstva.² V regionu se nacházelo kromě Němců pouze několik židovských a smíšených rodin. Z toho lze snadno usuzovat, že zdejší obyvatelstvo nebylo v podstatě nikdy předmětem česko-německého soužití. Pokud v té době šumavský Němec měl přijít do většího styku s českým prostředím, musel dorazit až do dnešního krajského města České Budějovice. Avšak ani tam nebylo národnostní zastoupení obyvatelstva jednotné. To je nicméně také vysvětlení odmítavé reakce k začlenění

¹ Petr Jelínek a Lenka Hůlková, *Horní Planá a okolí*, (Horní Planá: Srdce Vltavy, 2011), 24-28.

² Stanislav Jagr, *Historie městyse Horní Planá a přifařených obcí*, (Horní Planá: město Horní Planá, 1995)

německý mluvících regionů na jihu Čech do nově vzniklého Československa a následný separatismus, který se odehrával během října až prosince 1918.

Ač byla situace v roce 1918 velice turbulentní, Horní Planá se dokázala adaptovat na nové podmínky v Československu. Ve 20. letech dochází ke stabilizaci hospodářství a rozmachu nových zemědělských a průmyslových odvětví. Ve třicátých letech se situace dramaticky mění. Přichází hospodářská krize a vzniká strana Konrada Heinleina *Sudetendeutschen Partei*. Právě SdP nabírala v Horní Plané silně na podporu a její členové se brzy objevují v různých strukturách obce. Vyvrcholením bylo drtivé vítězství SdP ve volbách v roce 1938, kdy strana získala veškeré mandáty v obecním zastupitelstvu. Je přitom pozoruhodné pozorovat zápisky z kroniky, které hovoří o oslavách státních svátků, smuteční události k úmrtí T. G. Masaryka, či oslava narozenin E. Beneše. Z těchto poznatků lze usuzovat, že situace nebyla v roce 1937 zdaleka tak vyhrocená, jako v jiných oblastech Sudet.

I když je název práce zaměřen na samotnou obec Horní Planá, jsou zde často zmiňovány okolní vesnice, jedná se zejména o: Hodňov, Hůrka, Černá v Pošumaví, Plánička, Zvonková, Bližší Lhota, Další Lhota, Pihlov a Maňava. Tyto obce, které dohromady tvořily několik stovek obyvatel, byly svým fungováním pevně propojeny s Horní Planou. To je taktéž důvod, proč v práci jejich jména často zaznívají bez dalšího rozlišování. Dále je v souvislosti s Horní Planou zmiňován Český Krumlov, který se chodu obce zejména po správní stránce, značně dotýkal. V první kapitole, která pojednává o válečných letech, je Horní Planá zmiňována v rámci říšské župy Oberdonau, kam byla v rámci krumlovského okresu po připojení k Říši zařazena.

Důvodem zvolení tématu byly regionální a rodinné vazby na Horní Planou a její osud. Rodina mojí prababičky žila na Hornoplánsku po několik generací. Malá obec, kde do konce války moji předci žili, se jmenovala Jablonec (Reith). Ta po válce zanikla, jako několik dalších sousedních obcí. Dnes se na tomto území nachází vojenský prostor Boletice. Moje prababička zůstala jako jedna z mála Němců na Hornoplánsku díky smíšenému manželství s mým

pradědečkem, který byl československý občan. Zůstat směli po zaručení i její rodiče v pokročilém věku, kteří se museli vzdát nároků na jakoukoli podporu ze strany československého státu.

V minulosti se tématu nacistické éry a odsunu věnoval velký počet publikací. Většina odborné literatury se zaměřuje na fenomény, které se plošně týkaly celého německojazyčného prostoru v Československu. Práce sleduje vývoj obce Horní Plané v letech 1938-1946 na pozadí dějin druhé světové války. Výsledek ve formě bakalářského projektu by mohl mít v budoucnosti přínos částečně porozumět historickému vývoji Šumavska v jižních Čechách.

Teze má za cíl kontinuálně zodpovědět na dvě výzkumné otázky, které jsou: Jak proběhl přechod Horní Plané pod německou říší a jak tato událost pozměnila fungování obce? A také které aspekty doprovázely rok 1945 a jak ovlivnily následný odsun Němců z Hornoplánska.

Text je tematicky rozdělen do tří kapitol, které sledují již zmíněné období 1938-1946. V první kapitole se text ze začátku zaměřuje na události, které předcházely připojení Sudet k Říši a následně popisují samotný průběh na případu Horní Plané. Následně je pozornost zaměřena na rozpoložení a náladu obyvatelstva v prvním roce pod německou říší. V této části je využívána komparace, která dává do souvislosti události v Horní Plané s jinými místy, zejména v Sudetské župě. Menší části kapitoly se věnují událostem a kulturnímu přetváření Horní Plané v rámci vzorné německé obce. Dále text sleduje přeměnu obecní, okresní a župní správy. Poukazuje na kategorizaci Horní Plané v župě Oberdonau a vysvětluje byrokratickou hierarchii. Nemalý důraz je také kladen na krizové situace, které se v době války objevily. V tomto ohledu práce popisuje postupný hospodářský úpadek, který měl za následek příděl potravin a celkový ekonomický propad krumlovského regionu v porovnání s předchozími roky. Další krize, která Hornoplánsko postihla, je velký příval uprchlíků, zejména německé národnosti z rumunského Banátu, oblasti Vídně, Berlína a Slezska. Tito uprchlíci byli posíláni do Horní Plané jakožto do bezpečné obce před následky německého válečného počínání.

Druhá kapitola sleduje vývoj okolo konce války a dává do roviny dopady na Horní Planou s celkovými změnami na sudetském území. Jeden z důležitých okamžiků, který je v práci zmíněn, je pochod smrti, který Horní Planou prošel na úplném konci druhé světové války a zanechal na obyvatelstvu značnou psychickou stopu. Na závěr této kapitoly se text soustředí na obsazení Hornoplánska americkou armádou. Zde je popsán jeden z nejdůležitějších prvků celé práce, kterým je přátelské chování americké armády ke zdejším Němcům a jejich následná ochrana před příchodem české správy. V této souvislosti dochází ke zkoumání vlivu americké armády v pohraničních regionech Československa prostřednictvím obce Horní Planá.

Třetí kapitola se zaměřuje na samotný odsun, který je do jisté míry již provázán s koncem druhé kapitoly. Práce zkoumá, v jakých etapách k odsunu došlo a jak v praxi jednotlivé fáze probíhaly. Zde text do jisté míry komparuje obecný rámec odsunu s případem Horní Plané. Kromě toho se kapitola věnuje také subtématům, jako je například přístup k rakouským občanům.

Tato bakalářská práce je regionální studie, proto vychází z velké míry z primárních zdrojů. Naprosto klíčovým zdrojem je *Kronika obce Horní Planá 1935-1967*, která slouží jako stavební kámen. Informace z kroniky se v práci často porovnávají s obecně relevantní akademickou literaturou, z čehož vzniká poukazování na obecně známé fenomény skrze šumavskou obec Horní Planá. Z výše uvedené kroniky má práce čerpat značnou část ohledně připojení Horní Plané k německé říši, události a změny pod novým režimem a částečně i ohledně průběhu odsunu. Hornoplánská kronika byla od roku 1936-1944 psána Augustinem Pechmannem. Ten se ukázal v roce 1938 jako horlivý nacist, podle čehož je taktéž psán názorově zabarvený obsah kroniky v průběhu válečných let. V mnoha částech se objevily datové nepřesnosti, které bylo nutné kontrolovat a korigovat. To se týká ovšem i některého obsahu. Kronikář Pechman na konci války popisuje například sestřelení německých letadel v blízkosti Horní Plané za sabotáž, a tudíž nepřipouští neúspěch německé armády. Na druhou

stranu díky zabarvenému líčení jednotlivých let můžeme pozorovat náladu a postoj obyvatelstva, který byl minimálně v prvních válečných letech jednotný.³

Dalším velice důležitým zdrojem je internetový web jihočeské vědecké knihovny *kohoutikriz.org*, který pojednává o šumavské německé literatuře. Zde práce nabyla velké množství zdrojů přímo o Horní Plané, ale i o širším regionálním kontextu Hornoplánska, potažmo Krumlovska. Jedná se především o texty pojednávající o Šumavě z pera rakouských a německých autorů. Jejich práce je na konci stránky vždy důkladně citována. Kromě pasáží z knih jsou zde také zaznamenány memoáry pamětníků vzpomínající na události německé Šumavy. V tomto ohledu jsem značně čerpal osobní výpovědi jednotlivých Němců z Hornoplánska. Ty byly zejména přejaty z webu šumavského hornorakouského spolku *Böhmerwaldbund Oberösterreich (bwb-ooe.at)*.

Období 1938-1945, neboli období Sudet pod německou Říší, doplňovaly v textu práce od Volkera Zimmermanna: *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*⁴ a pánů Václava Kurala a Zdeňka Radvanovského: *“Sudety“ pod hákovým křížem*.⁵ Obě práce komplexně rozebírají zmíněné období do podrobných částí od politického vývoje, hospodářství, národnostních poměrů, kultury a dále. V uvedených publikacích jsem zejména mohl sledovat vývoj v Sudetské župě a komparovat tak jednotlivá témata s regionem Hornoplánska. Právě díky této komparaci práce naznačila tezi, že politika a uplatňování nacistické propagandy probíhalo velice podobně jak v Sudetské župě, tak v župě Horní Podunají.

³ Regionální muzeum Český Krumlov, Fond archivu Památníku rodného domu Adalberta Stiftera, Kronika obce Horní Planá 1938-1945, svazek čtvrtý.

⁴ Volker Zimmermann, *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)* (Praha: nakladatelství Obzor, 2001)

⁵ Václav Kural a Zdeněk Radvanovský, *“Sudety“ pod hákovým křížem* (Ústí nad Labem: Albis international, 2001)

V části o odsunu se práce opírá zejména o knihu historiků Tomáše Staňka a Adriana von Arburga: Staněk Tomáš a Adrian von Arburg: *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů díl II., svazek 1: "Divoký odsun" a počátky osídlování.*⁶ A také samostatné knihy Tomáše Staňka: *Odsun Němců z Československa 1945-1947.*⁷ Zde práce zejména posloužily k čerpání informací o celkovém rozvrhu jednotlivých fází odsunu a poválečných fenoménů, které se odehrávaly jak na obecné úrovni, tak v rámci Horní Plané.

⁶ Staněk Tomáš a Adrian von Arburg, *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů díl II., svazek 1: "Divoký odsun" a počátky osídlování. 1.* (Ve Středoklukách, Zdeněk Susa, 2011)

⁷ Tomáš Staněk, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, (Praha: Academia, 1991)

1. Přejchod Horní Plané pod Německou říši

1.1 Nepokoje ve městě a příchod německé armády

V březnu roku 1938 došlo k oficiálnímu připojení Rakouska k Německé říši, událost je známá jako “anšlus“. Hitler v té době posiloval svojí nacionalistickou rétoriku vůči Československu, kde se nacházelo přes 3 000 000 ČSR obyvatel německé národnosti. Největší německá strana v ČSR *Sudetendeutsche Partei*, která se hlásila k hitlerovské politice, vyhrála v roce 1935 volby do národního shromáždění s 15,2 %. Sudetští Němci působili politicky velice jednotně. Mnoho z nich si dosud pamatovalo rok 1918, kdy proti své vůli skončili pod nově vzniklým československým státem.⁸ Po vyhlášení ČSR došlo k utvoření separatistických žup, které požadovaly připojení k Rakousku, či Německu. Jinak tomu nebylo na Českokrumlovsku, kde sídlila šumavská župa *Böhmerwaldgau*, která sahala od Klatov ke Kaplici. Župa slíbila věrnost Vídni a požadovala připojení k Hornímu Rakousku (Öberösterreich). K potlačení německé rebelie na jihu Čech byla zapotřebí ČSR armáda, která ukončila německý vzdor obsazením města Kaplice (Kaplitz) 5.12.1938.⁹

I když se Němci se situací smířili a některým oblastem se díky dobře rozvinutému průmyslu v ČSR velice dobře dařilo, je zřejmé, že na své sebeurčení nikdy nezapomněli.¹⁰ Adolf Hitler dával již od roku 1937 silně najevo, že by se celý německý národ měl semknout pod jednu říši. Po připojení Rakouska se jako další naskytovalo území Sudet, které geograficky lemovalo hranice Německé Říše. Hitler používal ke komunikaci se sudetskými Němci stranu Konrada Henleina, která dokázala sudetské Němce oslovit v masovém měřítku. V Československu se nacházely i pevněji ukotvené nacistické subjekty, jako byla například skupina *Ausbruch*, ta ovšem nedosahovala oproti Henleinovi takové atraktivity.¹¹ Strana SdP

⁸ Bohumil Černý, Jan Křen, Václav Kural a Milan Otáhal, *Češi Němci odsun* (Praha: Academia, 1990), 226-227.

⁹ Jan Němeček a kolektiv, *Cesta k dekretům a odsun Němců* (Praha: Littera Bohemica, 2002), 10-12.

¹⁰ Bohumil Černý, Jan Křen, Václav Kural a Milan Otáhal, *Češi Němci odsun*, 235.

¹¹ *Ibid.*, 233-234.

tlumočila Hitlerovy požadavky sudetským Němcům, kteří byli z myšlenky, že by se mohli znovu dostat pod německý stát, nadšeni. Moment, který tento narativ měl dokázat, byly komunální volby v ČSR, které se konaly v květnu a červnu roku 1938. Ve většině německy osídlených okresech docházelo k 90% vítězství kandidátů SdP.¹² Jinak tomu nebylo ani na Českokrumlovsku, kde Sudetendeutsche Partei získala z celkových 35 mandátů 26. Poté, co po komunálních volbách nepřišlo ze strany ČSR k uspokojivému řešení národnostní otázky, přicházela na sudetské Němce frustrace a vztek. Situace vygradovala 12.9., kdy Hitler ve svém proslavu v Norimberku vyzval Sudetské Němce ke vzpouře.¹³

K odporu proti ČSR státu se připojili i Němci z Horní Plané. Konflikt v obci započal 11.9. 1938. Toho dne měli sympatizanti strany SdP schůzku v obecním hostinci, kde probírali aktuální politické dění. Jeden z hostů měl podle kroniky odposlouchávat pro-hitlerovské konverzace přítomných a donášet získané informace ČSR policii. Poté, co si toho někteří hosté všimli, došlo k násilné potyčce, která vyústila v zadržení jednoho ze sympatizantů SdP. Tato událost vyvolala rozhořčení mezi hornoplánskými Němci, kteří v několika stovkách osob přišli demonstrovat k budově státní policie a požadovali propuštění dotyčného. Druhý den poté, co demonstrace pokračovala, byl zadržený člen SdP po vyjednávání propuštěn. Dav lidí byl rozeznán skupinou 15 četníků, kteří byli na místo povoláni státní policií.¹⁴

Následující den 12.9. probíhal v obecním hostinci poslech Hitlerova projevu z Norimberku, kterého se zúčastnilo okolo 60 osob, což představovalo maximální kapacitu hostince. Poté, co Hitlerův projev skončil, následoval průvod po náměstí, ve kterém lidé zpívali německou hymnu a vykřikovali hesla “sláva Hitlerovi“ nebo “my chceme domů do říše“.¹⁵

¹² Jan Němeček a kolektiv, *Cesta k dekretům*, 36.

¹³ Karel Richter, *Sudety* (Praha: Fajma, 1994), 113–118.

¹⁴ Kronika obce Horní Planá 1938-1945, 16-18.

¹⁵ *Ibid.*, 18.

Dne 13.9. se stali hornoplánští Němci cílem represí, které vyústily k zatčení 9 osob. Zadržení Němci vykonávali různé profese, od obchodníků, pomocných v domácnosti až po úředníky. Z tohoto důvodu odvozuje kronikář své tvrzení: „Z různých povolání zatčených je patrné, že veškeré obyvatelstvo, ať staří nebo mladí spolupracovali pro krásnější zítřky“. Všichni zatčení byli odvezeni na stanici do Českých Budějovic. Zatýkáni se kromě statní policie účastnili taktéž četníci a pohraniční stráž. V tomto ohledu kronikář popisuje zasahující policejní složky jako zbabělce, mezi kterými jsou pouze Češi, marxisté a Židé. Kronikář Pechmann směřuje svoji kritiku zejména na policejního příslušníka židovské národnosti Ottu Schwarze. Kromě zesměšňování jeho vlastností taktéž uráží židovskou rasu jako takovou.¹⁶

Dne 17. září došlo ze strany policie k zatarasení 4 silničních vstupů do Horní Plané z hlavních směrů od Černé v Pošumaví, Bližší Lhoty, Pihlova a Perneku. Zátarasny byly tvořeny vozy, kterým byla odejmuta kola nahrazená kamením. Ženijní vojsko dokonce podminovalo 22.9. železniční most, který vedl do Horní Plané směrem od Bližší Lhoty. Dne 23.9. došlo ze strany ČSR k vyhlášení všeobecné mobilizace. V té době už drtivá většina bojeschopných mužů utekla do Rakouska či Bavorska, aby nemuseli bojovat na ČSR straně a mohli se naopak přidat k německému vojsku.

Po vyhlášení mobilizace začaly za hranice utíkat také celé rodiny. Po několika dnech se z Horní Plané stalo město duchů, přítomni měli zůstat pouze zaměstnanci obce a spořitelny. Mladí muži, kteří měli nejlepší bojeschopnost, se připravovali v dobrovolných sborech *Freikorps*, v rámci kterých by se po boku německé armády účastnili útoku na Československo. Během prvního mobilizačního dne museli obecní pracovníci přesunout do Českých Budějovic všechny koně a motorová vozidla. Tuto událost líčí kronikář následovně: „Určitě to nebyl

¹⁶ Ibid., 19.

lehký úkol, tam koně odtransportovat, přitom celou noc pochodovat s odporem a nenávisť v srdci“.¹⁷

Ve dne 26. září bylo zbylým Němcům v Horní Plané přikázáno odevzdat své rádio přijímače. Toho dne měl Adolf Hitler svůj “rozhodný“ projev v Berlíně, který burcoval sudetské Němce k ještě větší agresi a rebelii. Kronikář Pechmann byl jedním z Němců, který jako zaměstnanec radnice z Horní Plané neodešel. Následující dny po všeobecné mobilizaci popisuje takto: “Ve dne rozčilující služba v kanceláři, kterou sebou přinesla mobilizační vyhláška, v noci beze spánku, neboť se muselo každým okamžikem čekat na jakýkoliv akt pomsty zde ještě bydlících Čechů“. Dalším z opatření, které se týkalo Horní Plané, bylo zatemnění oken pro případ leteckého útoku ze strany Wehrmachtu. Nakonec k této části kronikář Pechman dodává: „Nyní se již vědělo, že 1. října padne rozhodnutí, na které jsme čekali dlouhých 20. let, pro které jsme pracovali a také se modlili“. Zbylí Němci v Horní Plané, což byly především ženy a děti, připravovaly v tajnosti předměty s nacistickou tematikou. Jednalo se zejména o šití praporů a vlajek s hákovým křížem.¹⁸

Dne 30.10. opustily obec v dopoledních hodinách československé vojenské jednotky, státní policie a četnictvo. V tom okamžiku na radnici i na všech domech zaválaly nacistické vlajky a radostný dav netrpělivě čekal na příchod německých jednotek Wehrmachtu. Nejprve dorazil již zmíněný sbor Freikorps z Chvalšín a okolí pod vedením Schmida z Českých Budějovic. Sbor provedl zatčení několika “nepohodlných“ Němců. Mezi obyvateli panovalo rozčarování, jelikož členové Freikorps přišli v civilním oblečení, nepůsobili profesionálně a občané se těšili především na samotné vojáky Wehrmachtu. I přesto byl dobrovolný sbor z Chvalšín vřele uvítán místním obyvatelstvem.¹⁹

¹⁷ Ibid., 20.

¹⁸ Ibid., 20.

¹⁹ Ibid., 21-26.

Sudetoněmecký Freikorps byla polovojenská organizace, jejíž založení se datuje 17. 9. 1938. Během prvních 14 dnů od jejího vzniku sčítal počet jejích členů 40 884. Tyto jednotky se skládaly ze sudetských Němců, kteří žili v říši z důvodu zaměstnání nebo se jednalo o muže, kteří utekli před narukováním do ČSR armády. Tyto jednotky byly složeny zejména z mladých mužů, kteří se projevovali hlubokým zapálením a radikálností. Velitelé sborů často vyzývali k dopadení zbylých Čechů a jejich následné likvidaci.²⁰ Mnoho sudetských Němců bylo na členy Freikorps naštváno, neboť měli pocit, že odchodem za hranice Československa je dotyční nechali Čechům na pospas. Freikorps působil poměrně neorganizovaně, neměl jednotné velení a sbory poskládané z mladých mužů postrádaly morálku a disciplínu. Tohoto problému si všiml Konrad Heinlein, kterému se i přes značné úsilí nedařilo Freikorps dostat pod svoji autoritu. Sbory měly být podle Henleinova nařízení rozpuštěny ihned 1.10. po vstupu Wehrmachtu na území ČSR. K úplnému ukončení činnosti došlo ovšem až 9.10., tzv. tři týdny po založení sboru.²¹

Německé jednotky obsadily 1. 10. ve večerních hodinách nejprve pravý břeh Vltavy v okolí Bližší Lhoty. Do samotné Horní Plané dorazila německá armáda 2.10. okolo 14:00 hod. První pocity ze vstupu německých vojsk do Horní Plané komentuje kronikář slovy: “ To byl opravdu nádherný pohled a chtěl bych říct, že skoro nejšťastnější okamžik mého života. Nyní jsme se cítili konečně jako svobodní Němci na naší milované rodné hroudě.“ Kronikář dále detailně popisuje jásot obyvatelstva a pláč v očích zdejších žen. Německá jednotka projíždějící Horní Planou se skládala z motorizované jednotky, alpských myslivců, dělostřelectva, kulometové roty a protiletadlového dělostřelectva. Před budovou radnice se shromáždili obyvatelé obce společně s vedením radnice k uvítání velícího generála Eugena von Schoberta.

²⁰ Jan Němeček a kolektiv, *Cesta k dekretům*, 41.

²¹ Volker Zimmermann, *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)* (Praha: nakladatelství Obzor, 2001), 83.

Starosta Franz Ladek (respektovaný lékárník) a jeho zástupce vyjádřili srdečné díky za osvobození své obce. Divizní štáb německé jednotky obsadil obecní školu, kde si vybudoval své kanceláře. V měšťanské škole sídlilo gestapo, v zemědělské škole byla vybudována záložní nemocnice. Od prvního října začala ihned platit Říšská marka, která měla pevný kurz rovnající se 10 korunám.²²

Od 1.10. přicházely do kanceláře K. H. Franka v Chebu stovky žádostí z německých obcí, požadující taktéž připojení k Německé říši. Obyvatelstvo Sudet sdílelo společnou radost a nadšení z proběhlých změn. V celém procesu hrála od počátku důležitou roli propaganda, nedá se ale říci, že by nadšení sudetských Němců z připojení území k říši nebylo autentické. Příchod německých jednotek oslavovali i lidé, kteří nebyli sympatizanti SdP nebo se nezajímali o politiku vůbec. Obyvatelé pociťovali především radost a úlevu z toho, že se území vyhne válce.²³

1.2 Nálada po připojení k Říši

Velkou roli hrály po obsazení Sudet Hitlerovy návštěvy v nově připojených městech a obcích. Nacistická propaganda expresivně líčila reakce Němců po jednotlivých návštěvách A. Hitlera. Ve sdělovacích prostředcích musela být viděna jasná hierarchie. Proto byly proslovy vedoucích žup, starostů, či nacistického vedení v Sudetech řádně ve sdělovacích prostředcích seřazené podle důležitosti. A. Hitler je zde oslavován jako člověk, který byl pro svoji roli vyvolen, jako zachránce německých dětí, budoucnosti německého národa. Hlavní cíl propagandy po připojení Sudet bylo vyvolávat emociálně-autoritativní vazby.²⁴

²² Kronika obce Horní Planá 1938-1945, 28-29.

²³ Ibid., 30.

²⁴ Volker Zimmermann, *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)* (Praha: nakladatelství Obzor, 2001), 93-96.

Po obsazení setrvávala v mnoha Němcích neustále silná nenávist vůči svým nepřátelům. V okrese Kadaň psala např. jedna německá žena na začátku října: „Jsou mezi námi lidé, z nichž se stali Židé a zrádci“. V Jirkově zase například docházelo k násilím vůči Němcům patřící v minulosti do komunistické či sociálně demokratické strany. Některé ženy byly nucené pravidelně umývat studny a zametat veřejná prostranství. Ve Šternberku museli bývalí členové komunistické strany chodit s cedulí „jsem zrádce SdP“. Většina antifašistů, Židů a komunistů uprchla do vnitra Československa ještě před samotným obsazením. K opuštění Sudet musela přistoupit i značná část Čechů, jednalo se zhruba o 170 000 lidí.²⁵ Většina Čechů, tedy půl milionu, ovšem v Sudetech zůstala. Část z nich pocházela ze smíšených rodin. Ti měli z pravidla lepší podmínky než čistě české rodiny.

Češi zde mohli zůstat žít jako lidé druhé kategorie. Nemohli vykonávat žádné oficiální funkce a byl jim ponechán jen malý majetek. Děti, které byly zvyklé chodit do českých škol, musely přestoupit do škol německých. I když se Čechům situace razantně zhoršila, nedá se říci, že by Češi byli po celou dobu války předmětem perzekuce. Ti, kteří se rozhodli v Sudetech zůstat, byli většinou v německé společnosti dlouhodobě integrováni a mluvili dobře německy. Nacisté se důkladně zaměřili i na standartní Němce, kteří sloužili na úřadech, školách a dalších institucích. V mnohých případech docházelo k obměňování pracovníků za angažované nacisty.²⁶

V Horní Plané žilo několik obchodních židovských rodin, které provozovaly na náměstí své obchody. V jednom z domů se dokonce nacházela židovská modlitebna, která sloužila Židům z celého hornoplánského okolí. Kronikář jmenuje Židy Eduarda Kohna, Julii Wedeles a Ottu Schwarze. Všichni zmínění utekli se svými rodinami před příchodem německé armády

²⁵ Jan Němeček a kolektiv, *Cesta k dekretům*, 55.

²⁶ Václav Kural a Zdeněk Radvanovský, „Sudety“ *pod hákovým křížem* (Ústí nad Labem: Albis international, 2001, 43-46.

a zanechali po sobě prázdné domy, které byly ihned zabaveny státem. Další osudy hornoplánských židů nejsou známy. Podle archivu Yad Vashem se obětí holocaustu stala pouze Emilia Stransky, která byla deportována do Osvětimi z Vídně.²⁷ V Horní Plané zůstal jediný Žid Otto Herlinger, který žil v manželství s německou křesťankou Paulou Wimberger. Z obce odešli taktéž všichni Češi, kromě strážmistra Josefa Kudy, který byl již pensionován a měl taktéž manželku německé národnosti. Kronikář vyjadřuje přání, aby z Horní Plané odešel jak zmíněný Herlinger, tak i Kuda, aby mohla Horní Planá být od Židů i Čechů čistá.²⁸

Horní Planá se po připojení k říši stala součástí podunajské župy, která měla sídlo v rakouském Linci. Ve dne 27.11. 1938 navštívil Horní Planou župní vedoucí A. Eigruber. K jeho uvítání se na náměstí shromáždilo 612 příslušníků SS a SA. Následně se konalo setkání v obecním hostinci, kde proběhlo lidové shromáždění. Projev byl vysílán rozhlasem na náměstí, během kterého hovořil taktéž říšský poslanec Jobst pocházející z Horní Plané.²⁹

Dne 4. prosince 1938 se v Říšské župě Sudety konaly doplňovací volby do Říšského sněmu, které měly před mezinárodním společenstvím legitimizovat připojení území Sudet k Německé říši. Termín voleb se měl konat už dříve, Adolf Hitler ovšem čekal na finální ustanovení říšsko-českých hranic. Během voleb byly obce a města slavnostně vyzdobena vlajkami s hákovým křížem a portréty oslavující Adolfa Hitlera. Byla pozastavena práce, děti měly volno ve škole, lidé se měli slavnostně obléct a dostavit na jednotlivá volební místa. Slavnostní atmosféru umocňovala hudební a pochodová přestavení jednotek *SS*, *SA* a *Hitlerjugend*. Všechny města a obce, které měly rozhlas, přenášely Hitlerovu řeč k lidu.

²⁷ Databáze obětí holocaustu, „Muzeum Yad Vashem“, obětí pocházející z Horní Plané https://yvng.yadvashem.org/index.html?language=en&s_id=&s_lastName=&s_firstName=&s_place=Oberplan&s_dateOfBirth=&cluster=true (staženo 3. března 2021)

²⁸ Kronika obce Horní Planá 1938-1945, 31.

²⁹ *Ibid.*, 32.

Druhého dne oznamoval v 7:00 výstřel z kanónu výzvu k odevzdání svého hlasu. Z celkového počtu 2 497 604 hlasů bylo odevzdáno 2 464 681 kladných pro kandidátku NSDAP.³⁰

Doplňovací volby se v Říšské župě Horní Podunají konaly až 5.12. 1938. Horní Planá byla v tento den příslušně vyzdobena nacistickými symboly. Volba probíhala od 9:00-18:00 hod. Výsledkem byla 100% účast s jednohlasnou volbou pro Adolfa Hitlera. Starosta obce zaslal ve večerních hodinách Adolfu Hitlerovi telegram, ve kterém vyjádřil radost nad výsledkem jednohlasné volby. Večer byl za účasti 500 obyvatel zakončen volební den pochodňovým průvodem a proslovem vedoucího župní propagandy Jirkovského z Lince u pomníku padlých z 1.sv. války.³¹

1.3 Transformace kulturního obrazu

A. Hitler a J. Goebbels požadovali zastřešení jednotné kultury pro celý německý prostor. Nacistické orgány rozhodovaly, jaké filmy se budou posílat do kin, jaké knihy se budou tisknout, či jaké divadelní hry se budou hrát. Menší města a obce měly na starost udržovat povědomí o vlastní regionální kultuře. Města nad 5000 obyvatel měla povinnost rozvíjet divadelní a hudební scénu. Některá místa měla vyhrazené speciální pozice pro hudební pověřence, kteří se starali, aby německé komunity rozvíjely hudební žánr v souladu s nacistickým vzorem.

Důležitým prvkem kultury a propagandy se stal film, kterému obzvlášť rostla popularita. Největší zájem byl o hrané filmy, které pobouzely Němce k zapálenosti v rámci budování nacionálně socialistického státu.³² Film sloužil jako zábava a politická výuka najednou. Před a během představení byly taktéž promítány tzv. „*Týdeníky*“, které informovaly o událostech v Říši a válečném vývoji. Produkci a distribuci filmu měl na starost *Gaufilmstelle*

³⁰ Volker Zimmermann, *Sudetští Němci v nacistickém státě*, 93-96.

³¹ Kronika obce Horní Planá 1938-1945, 32.

³² Tomáš Staňek a Adrian von Arburg, *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951 Úvod k edici – Češi a Němci do roku 1945* (Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010), 110-115.

der NSDAP-Sudetenland. Aby se filmová propaganda dostala mezi co nejvíce lidí, začaly po menších obcích v sudetských regionech jezdit filmové vozy, které měly přenosná zařízení pro promítání filmů.³³ Takové vozy promítaly i v Horní Plané. O distribuci se starala župní správa z Lince. Byly to zejména propagandistické filmy s regionální tematikou. Filmy již obsahovaly zvukovou stopu, což dávalo prostor pro zapojení hudebních prvků. Jedním z takových snímků byl například film berlínského režiséra Schwerdtfeyera „*Z domoviny Adalberta Stiftera*“ nebo film „*Příležitostný myslivec*“.³⁴

Literatura za období nacismu vyzdvihovala slavné momenty německého národa, zejména středověké dějiny, ale i důležitost všedních lidí, kteří v té době byli hlavní oporou nacionálně-socialistického státu. V Říšské župě Sudety hrál důležitou roli deník „*Die Zeit*“, který se stal nejčtenějším periodikem v župě.³⁵ Deník vyzdvihoval a doporučoval důležité regionální spisovatele.

Hans Christoph Kaergel, pocházející ze Slezska, psal o propojení německého obyvatelstva s krkonošskou přírodou. Dalším příkladem je Erwin Guido Kolbenheyer, který pocházel z Karlových Varů. Jeho dílo zahrnovalo širokou škálu žánrů od básní, přes filozofické texty až po romány. Ve své tvorbě prolínal mystické příběhy ve spojitosti s nordickou rasou. Důležitý podtext díla byla pospolitost národa, který je po generace spojen územím a krví. Vyzdvihovány byly především autorovy básně, které věrně kopírovaly nacistickou ideologii. Poslední, často sdílený autor v Sudetské župě, byl redaktor a nezávislý spisovatel Franz Nabl. Ten, podobně jako v případě prvně zmíněného autora, psal ve stylu realismu. V jeho knihách se objevují jako hlavní hrdinové běžní měšťané a vesničané, kteří jsou propojeni s okolní přírodou.³⁶

³³ Kural a Radvanovský, „*Sudety*“ *pod hákovým křížem*, 398-403.

³⁴ Kronika obce Horní Planá 1938-1945, 35.

³⁵ Staňěk, von Arburg, *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí*, 116-117.

³⁶ Kural, Radvanovský, „*Sudety*“ *pod hákovým křížem*, 413-416.

V případě podunajské župy můžeme zmínit Hanse Watzlika. Autor, který se narodil v Dolním Dvořišti, vycházel z romantismu. Jeho dílo se zabývá především životem prostých lidí a šumavské přírody. Už od dvacátých let přispíval do novin protičeskými texty. Za nacistického období napsal desítky oslavných básní o Adolfu Hitlerovi a německém národu.

Pro šumavskou oblast byl jednoznačně nejdůležitější autor hornoplánský rodák Adalbert Stifter. Díla básníka a spisovatele měla velký ohlas nejen v šumavském regionu, nýbrž postupně i v dalších německých oblastech, zejména v Horním Rakousku a Bavorsku.³⁷ O tom také svědčí řada památníků ve Vídni, Linci, Pasově, či Mnichově. Ve Stifterově díle je hlavní téma krása šumavské přírody, kterou ve své tvorbě prolíná do různých dějů. Mezi další prvky patří důraz na morálku a snahu o vzájemné pochopení. Friederich Nietzsche označil Stifterovo novelu *Der Nachsommer* jako jedno z vrcholných děl německé literatury 19. století.³⁸

V roce 1939 se v Horní Plané konala před rodným domem A. Stiftera vzpomínková akce. Hlavním vystupujícím byl již zmíněný Hans Watzlik – aktivní člen NSDAP, který se dokonce účastnil po boku K. H. Franka a Konrada Henleina otevření Německé univerzity v Praze. Watzlik při vzpomínkové řeči popisoval Adalberta Stiftera jako jednoho z průkopníků národního socialismu. Poukazoval na Stifterovo dílo *Vítek*, kde je podle Watzlika zobrazena ideální vůdcovská postava, kterou dává do paralely s Adolfem Hitlerem. Watzlik dále uvádí, že si “vůdce“ pevně uvědomuje, jak důležitou roli hraje Adalbert Stifter v německé literatuře a jaký po sobě zanechal odkaz. V průběhu ledna 1939 nechal nastěhovat A. Hitler Stifterovu sochu do pantheonu Walhala nacházejícího se nedaleko Regensburgu. Slavnost poté pokračovala v místním hostinci, kde hovořil župní radní Lenk z Lince, který taktéž vyzdvihl Stiftera jako důležitou postavu, která dala inspiraci národnímu socialismu.³⁹

³⁷ „Dílo a život Hanse Watzlika“, <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=watzl&t=p> (staženo 20. března 2021)

³⁸ „Dílo a život Adalberta Stiftera“, <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=stift> (staženo 20. března 2021)

³⁹ Kronika obce Horní Planá 1938-1945, 38.

Veřejné události a oslavy odehrávající se pod Německou říší měly vždy silný nacistický podtext.⁴⁰ Jedním z takových příkladů je oslava 1. máje v roce 1939, kdy se oproti předešlým letům rapidně zvedla účast. Toho roku se události zúčastnilo mezi 2000-2500 obyvatel z Horní Plané a přilehlých vesnic. Takové akce byly vždy doprovázené průvody nacistických složek, jako byly *Hitlerjugend*, *SS*, či *Technische Nothilfe*. Akci vždy zastřešovaly úřední autority, které přijížděly většinou z hlavního města župy Lince, či přilehlého Krumlova. Oslavovala se také důležitá výročí, jako například zahrnutí Sudet pod Německou říší, obsazení Polska, či úspěchy na západní frontě. Každá z nich měla jinou důležitost a jiný rozsah. Ve většině případů se jednalo o formální záležitosti. Obec musela být dokonale vyzdobena nacistickou symbolikou a večer docházelo k slavnostním setkáním. Důležitou roli hrál samozřejmě Adolf Hitler, na jehož počest se v Horní Plané uskutečnilo několik oslavných událostí.

Mezi takové patří v roce 1939 vysazení dubu na samém středu hornoplánského náměstí k Hitlerovým narozeninám. Největší událostí bylo vytvoření mramorové desky s nápisem: „Osvoboditeli sudetských Němců a zakladateli velkoněmecké Říše děkuje: městys Horní Planá.“ Deska byla položena v roce 1939 na výročí připojení k Říši. Událost organizoval starosta Franz Ladek, který měl podle kroniky sám obstarat pamětní desku. Při jeho proslovu se zaměřil na nešťastný rok 1938, při kterém na německém národu bylo učiněno přítrž. Rok 1938 starosta zařadil mezi nejdůležitější okamžiky německé historie. Starosta zdůraznil, že nic takového by bez Adolfa Hitlera nebylo možné a označil ho za jediného člověka, který může vést německý národ k věčné slávě.⁴¹

1.4 Administrativní změny a hospodářský vývoj

Sudetská župa byla rozdělena na městské a venkovské okresy. Městské okresy tvořily velká města, jako např. Cheb, Liberec, či Ústí nad Labem. Venkovské okresy (Landskreise)

⁴⁰ Kural, Radvanovský, „Sudety“ *pod hákovým křížem*, 413-416.

⁴¹ Kronika obce Horní Planá 1938-1945, 36.

řídili landráti se sídlem v okresním městě. Landráti jednali na pokyny pověřence strany, který dával závazná doporučení o tom, kdo by se měl stát v jaké obci starostou. Říšská župa Horní Podunají se skládala z celkem 17 okresů. Horní Planá se nacházela v okrese Krumlov nad Vltavou, který dohromady sčítal 22 obcí.⁴² Prvním krumlovským landrátem se stal Otto Pieper, kterého v roce 1943 vystřídal dosazený Adolf Dietscher z Lince. Hornoplánským starostou zůstal po připojení k říši i po celou dobu války lékárník Franz Ladek. Ten během války vedl úřad starosty s pečlivým důrazem na respektování nacistické autority. O tom svědčí taktéž jeho angažovanost v budování např. mramorové desky pro A. Hitlera, o které již byla řeč. Podunajská župa měla zastoupení jednotlivých úřadů vždy v okresním městě. Jednalo se o úřady nacistických organizací (SS, HJ atd.), Úřad práce, či Svaz učitelů a mládeže. Centrála župy v Linci poté zašitovala jako celek oblasti sociální politiky, školství, kultury, zemědělství, či soudnictví. Jednotné schéma správy poté nastavil zákon o sjednocení výstavby úřadů z 5.7.1939. Již před zavedením tohoto zákona se školili úřední pracovníci, kteří se museli naučit novým pracovním postupům v německé Říši.

V mnoha městech byl nedostatek kvalifikovaného úředního personálu. Malé úřady na venkovských a maloměstských regionech byly obsazovány povětšinou z řad místních obyvatel. Pokud se ovšem jednalo o větší úřady, jako např. ty okresní, či župní, muselo zde dojít k exportování pracovníků ze staré Říše. To platilo především v případě Sudetské župy, kam přicházeli noví pracovníci ze všech koutů starého Německa. Župa měla problém zejména s nedostatkem úředníků s právnickým, či ekonomickým vzděláním.⁴³

Dne 8.-9.3.1939 probíhalo zaškolování nových obecních úředníků v Horní Plané. Tohoto školení se účastnil spolek německých občanských úřadů, který vedl úředník Reichman,

⁴² Reichsgau Oberdonau, „Die NSDAP. - Gauleitung Oberdonau“, Dobové schéma hierarchie župní správy Horní Podunají, https://www.findbuch.at/files/content/adressbuecher/1942_dr_om_ksk/11__Oberdonau_NSDAP_und_staatliche_Verwaltung.pdf (staženo 19. března 2021)

⁴³ Zimmermann, *Sudeští Němci v nacistickém státě*, 113-115.

který přijel až z dalekého Badenweileru ležícího u hranic s Francií. Kurzu se účastnilo 34 úředníků z okresu Krumlov nad Vltavou. Za Horní Planou se účastnil vrchní obecní tajemník Pechman (shoda jmen v případě kronikáře) a jeho zástupce Gustav Schönauer. Nový občanský úřad byl ustanoven 1.4.1939. Jeho vedoucím byl jmenován již zmíněný zemský úředník Pechman. Pro občanské ceremonie, např. uzavírání úředních sňatků, byla vyčleněna radniční zasedací místnost. Fungování úřadu po reformě obecní správy započalo v květnu téhož roku. Do působnosti hornoplánského úřadu spadaly přilehlé obce: Hodňov, Hůrka, Černá v Pošumaví, Plánička, Zvonková, Bližší Lhota, Další Lhota, Pihlov a Maňava. Celkově tak obvod zahrnoval 2600 obyvatel.⁴⁴

V důsledku přetrhání vazeb na československý trh, se začala postupně zvyšovat cena potravin. Velká část zemědělců přesouvala svůj export do staré Říše, kde prodávala své produkty za vyšší ceny. Mnoho potravin se tedy najednou stalo v Sudetech nedostatkovými a jejich cena prudce rostla. Tyto problémy zaznamenalo i vedení v čele s K. Henleinem, kteří uvalili na cenu potravin v Sudetské župě tarify. K. Heinlein komentoval tehdejší situaci takto: „Mnoho sudetským Němcům připadá výstavba naší nové vlasti pomalá. Neberou v úvahu potíže, které vyplývají z připojení 20 let ožebračeného hospodářství ke kvetoucímu hospodářství velkého Německa“.⁴⁵ Ústav pro výzkum práce ovšem zjistil, že nejlevnější potraviny se nacházejí v župách bavorské Východní marky a Horního Podunají, kterého byla Horní Planá součástí. Je ovšem nutno říct, že tyto oblasti byly převážně zemědělské, na rozdíl od severních oblastí Sudetské župy neměly podstatné zastoupení v průmyslu. To dosvědčují také data z roku 1939, která udávají podíl zastoupení zemědělství na Krumlovsku okolo 59 %. V případě Hornoplánka můžeme dokonce mluvit až o 80-90 %.

⁴⁴ Kronika obce Horní Planá 1938-1945, 39.

⁴⁵ Zimmermann, *Sudetští Němci v nacistickém státě*, 179-183.

Krumlovský okres si připojením k Německé říši po hospodářské stránce rozhodně nepolepšil. Jako okres se Krumlovsko řadilo na 16. místo ze 17. v rámci veřejných investic. Jediný rozmach byl zaznamenán v oblasti nové bytové výstavby, kde se umístil mezi okresy na 4. místě. Do roku 1943 se otevřelo na Krumlovsku pouze 9 nových průmyslových továren. Konkrétně v Horní Plané byla během válečného období vystavěna nová továrna na zpracování lnu a mlékárna.

V tomto ohledu je nutno poukázat na negativní dopady pro činnost papíren ve Větrní, které patřily v oblasti papírenského průmyslu s 1 500 zaměstnanci mezi nejmodernější a největší závody v Sudetech. Rodina Spiro, která podnik vlastnila, byla židovského původu a krátce po obsazení území nacisty uprchla ze země. Podnik poté pod německou správou fungoval jen částečně. Rozvinutější oblast okolo Lince nespojovala s jihočeskými okresy dobrá infrastruktura. Po připojení k říši byl okresu přislíben rozvoj silnic a železnic, reálně ale k žádnému pokroku v této oblasti nedošlo. V souvislosti s vnitřním kolonialismem v rámci župy můžeme mluvit v rámci jihočeských okresů o periferizaci. O zhoršení ekonomické a životní situace svědčí také negativní migrační saldo Kaplice (3,9), Krumlov (2,3). Němci se z jihočeských okresů stěhovali za lepšími příležitostmi zejména do Lince či Freistadtu.⁴⁶

2. Důsledky zhoršující se situace a konec války

2.1 Eskalace konfliktu a přesun uprchlíků do obce

Dne 25. 8. 1939 byla vyhlášena částečná mobilizace pro všechny bojeschopné muže do 35 let. Německo v této době připravovalo útok na Polsko a potřebovalo mít v pohotovosti

⁴⁶ Jižní Čechy, Rakousko a Třetí říše, „Uryvek z knihy Michaela Johna“, Böhmen, Mähren und Österreich Aspekt, <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=johnm> (staženo 19. března 2021)

rezervní vojenské kapacity. Během této mobilizace docházelo dokonce v Horní Plané i k odebírání dobytka. Za mobilizace byl obsazen poštovní úřad, který byl střežen na směny vojenskou hlídkou. Dalšími opatřeními, která následovala, bylo zavedení odběrných lístků na všechny potraviny vyjma mouky a chleba. Lístky byly doručovány do jednotlivých domů důvěrníky obce. V tomto smyslu kronikář vyjadřuje starost nacionálně socialistického zřízení, které se dokáže postarat o své obyvatele. Podle kronikáře dochází ve srovnávání s 1. světovou válkou k mnohonásobně lepší organizaci, než za R-U. Dne 11.9. dochází i na lístky na mouku. Toto opatření přichází týden poté, co Německu vyhlásily válku Francie a Anglie. Kronikář vyjadřuje správnost tohoto rozhodnutí, neboť je v nacionálně socialistickém smyslu být solidární. Podle kronikáře by totiž mohlo dojít k vykoupení potravin bohatými, na což by doplatilo obyvatelstvo chudé. K obdobnému přidělu potravin došlo ještě na podzim roku 1943.⁴⁷

Spojenecké nálety na oblast sudetské Župy začaly v květnu 1944. První akce byla provedena 12.5. na chemický závod syntetického paliva v Záluží u Mostu. S postupným bombardováním dalších míst vznikla protiletcká opatření. Civilní hlídky, především muži, kteří neodešli do války, prováděli kontroly na přilehlých kopcích jednotlivých obcích a měst. Pokud byla letadla vzdálena 15 minut od města či obce, měli se občané ukrýt do svých domů a nevytvářet velké skupiny. Budovaly se protiletcké kryty a nouzová stavení.⁴⁸ Dne 26.6.1944 došlo nedaleko Bližší Lhoty k sestřelení letadla s radarem letícího z Vídně. Ve stejnou dobu se zřítila taktéž letadla u Pregartenu a Oberdonau. Je jisté, že v tomto případě šlo o sestřelení letadel spojeneckými vojsky. Kronikář událost ovšem líčí jako možnou sabotáž nebo zlou náhodu.⁴⁹ Pro případ náhlého nebezpečí se 26.10. vybudoval v Horní Plané dům technické

⁴⁷ Kronika obce Horní Planá 1938-1945, 29.

⁴⁸ Ibid., 30.

⁴⁹ Ibid., 41.

nouzové pomoci. Tento objekt obsahoval místo pro 4 auta, dílnu, byt, sklep a pohotovostní místnost s 25 postelemi.

Dne 15.10.1943 byly evakuovány děti z Berlína do všech koutů Německé říše. Toto rozhodnutí se týkalo i Horní Plané, která takto přijala 31 dětí ve věku 4-12 let. Ty byly následně rozděleny do několika rodin. Se zhoršující se situací na východní frontě přicházeli do oblasti Sudet také němečtí uprchlíci z východní Evropy, převážně z Rumunska, Maďarska a Slezska, kteří utíkali před postupující Rudou armádou. V této souvislosti bylo do Horní Plané evakuováno několik německých rodin z rumunského Banátu. Přijímání válečných uprchlíků pokračovalo až do začátku roku 1945. V posledních uprchlických vlnách se do Horní Plané evakovaly zejména děti a ženy z oblasti Vídně a Steyeru. Do Horní Plané byli taktéž evakuováni neněmečtí uprchlíci, a to desítky Ukrajinců a Bělorusů, kteří přijeli z Bělehradu.⁵⁰

Nacisté vytvořili velice pečlivý plán těchto evakuací, který přesně určoval, kam kolik lidí poputuje. V jednotlivých župách se pro uprchlíky, především neněmecké národnosti, dokonce tvořily utečenecké tábory. Jejich správu měly na starost místní autority, a to buď obecní správa, nebo např. zaměstnanci školy. Uprchlíci museli za využívání elektřiny a dalších služeb platit poplatky. Jednalo se zejména o ženy s dětmi a lidi ve vysokém věku.⁵¹ V případě Horní Plané se žádná vyhraněná ubikace pro uprchlíky nevytvářela. Z kroniky nelze vyčíst, jak bylo zacházeno s uprchlíky německé národnosti. Ukrajinské a běloruské ženy s dětmi byly ovšem za poskytnutí přístřešku využívány jako pracovní síla v zemědělství a v domácnosti jednotlivých rodin.⁵²

Situace v Sudetech začala eskalovat na přelomu 1944/1945 poté, co se z východu blížila Rudá armáda. První značně zasaženou oblastí bylo Slezsko, ze kterého probíhaly mohutné

⁵⁰ Idib., 33,44.

⁵¹ Kural a Radvanovský, "Sudety" *pod hákovým křížem*, 348-352.

⁵² Idib., 287.

evakuace. Na začátku ledna začala spojenecká vojska masivně bombardovat průmyslové oblasti v okolí Chebu, Mostu a Karlových Varů. V Sudetské župě se nacisté v mnoha případech nezmohli na větší obranu než na ničení kritické infrastruktury, jako byly mosty a železnice. V případě Liberce nebo Ústí nad Labem došlo v květnu po útěku hlavních nacistických činitelů k jednání o předání moci do českých rukou. Konrad Henlein odjel 7.5. vyjednávat s Američany o jejich dalším postupu. Taktikou nacistického vedení bylo přimět Američany k obsazení co největší části Sudet. Cílem bylo přibrzdit postup Rudé armády a zahrnout německy obydlené území do přijatelnější americké sféry. K. Heinlein byl v jeho negociacích neúspěšný a 10.5. spáchal v Plzni sebevraždu. V případě župy Horní Podunají došlo k obsazení území americkou armádou o několik dnů dříve než v případě větších měst Sudetské župy. Linec byl obsazen americkou armádou již 5.5., zatímco hlavní město Sudetské župy Liberec oficiálně až 11.5.⁵³

2.2 Události spojené s koncem války

Sudetským územím procházely tzv. "pochody smrti", ve kterých byli transportováni zejména Židé z koncentračních táborů a sovětsí zajatci. Přes oblast jižních Čech procházeli vězni z koncentračních táborů Terezín, Buchenwald a Bergen-Belsen. Naopak pochody z Osvětimi procházely přes Moravu do Rakouska. Poté, co Němci viděli podvyživené a zbídačené zajatce, došlo k negativnímu posunu názoru na německou armádu. K takovému pochodu smrti došlo i v Horní Plané, který zde zanechal hlubokou stopu. Na hornoplánském náměstí je od roku 1980 pomník, který tuto událost připomíná.⁵⁴

Pochod, který obcí prošel, nebyl složen z židovských vězňů, ani nepřišel po trase ze středních Čech, ale měl podle logických úvah přijít z Bavorska. Podle výpovědí pamětníků se jednalo o 300-500 vojenských zajatců. Většinu tvořili vojáci Rudé armády. Na základě

⁵³ Volker Zimmermann, *Sudetští Němci v nacistickém státě*, 308-314.

⁵⁴ Kristýna Himmerová, "pochody smrti. To nejhorší přišlo na konci války," Paměť národa, <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/specialy/pochody-smrti-nejhors-prislo-na-konci-valky> (staženo 21. března 2021)

exhumačních zkoumání se přišlo na to, že mezi zajatci byli i Francouzi a Marokánci. Nelze tedy přesně určit, z jakého národnostního poměru se pochod skládal. Pochod měl do Horní Plané dorazit 7.4. Váleční zajatci byli seskupeni do jakési ohrady na hornoplánském náměstí, kde byli přímo na očích zdejším obyvatelům. Podle výpovědí byli zajatci ve zbídačeném stavu, v roztrhaném oblečení a značně podvyživení.⁵⁵

Válka, která do života Horní Plané dosud nikterak drasticky nezasáhla, začala mít kromě zpráv o mrtvých vojácích z obce jasnější obrysy. Podle výpovědí pamětníků bylo bombardování přilehlých oblastí a zmíněný pochod smrti nejhoršími událostmi, které se jim vybaví na konec druhé světové války. Pochod smrti doprovázely i časté vraždy zajatců. Dva kilometry od Horní Plané u samoty Karlovy Dvory bylo nalezeno na podzim toho roku 6 zavražděných těl. Další dvě oběti byly poté objeveny v okolí Černé v Pošumaví. Transport z Horní Plané do Černé v Pošumaví měl na starost Hans Ladak z Horní Plané. Ten předal v Černé v Pošumaví transport Volksturm. Co se dál s transportem dělo nelze jednoznačně určit, lze ale předpokládat, že trasa pokračovala směrem k Dolnímu Dvořišti do Rakouska, což dále představovalo jednu z hlavních tras pochodů.⁵⁶

Americká a sovětská armáda postupovala územím podle předem dohodnuté demarkační linie Karlovy Vary, Plzeň, České Budějovice. Američané vstoupili do pohraničí 21.4. a 6.5. a osvobodili triumfálně Plzeň. Sovětská armáda vstoupila už v dubnu na Moravu, kde osvobodila Brno a Ostravu. V obsazování velkých měst Sudetské župy docházelo o několik dní později než u americké armády. Ústí nad Labem bylo obsazeno 9.5. a zmíněný Liberec 11.5. Při obsazování klíčových měst nebyl v květnu sovětské armádě kladen již velký odpor. Sami obyvatelé s příchodem vojsk vyvěšovali bílé vlajky jako symbol kapitulace. V oblastech, kde působila

⁵⁵ Martin Bürger, "Pochody smrti fenomén konce druhé světové války: možnosti studia na případu pochodu procházejícího v dubnu 1945 Horní Planou" *Šumava v proměnách času: Revue Jungbauerova šumavského vlastivědného spolku*, Číslo. 1 (Leden, 2014): 9–26.

⁵⁶ *Ibid.*, 18.

sovětská armáda, docházelo nezdědky kdy k četnému násilí. Nejznámějším příkladem jsou divoké odsuny v roce 1945. V první vlně divokého odsunu opustilo své domovy přes půl milionu Němců. Američanům se dařilo podobným násilnostem zabránit. Celkově se vztahy německých obyvatel s americkými vojáky nesly až na výjimky v bezproblémovém duchu. O tom svědčí jak výpovědi např. z Plzeňska, tak i obyvatel Horní Plané.

Americké jednotky, které postupovaly směrem na Horní Planou, dorazily z bavorské strany. Německá domobrana vyhodila do vzduchu železniční most spojující Horní Planou s Bližší Lhotou, aby zpomalila postup armády. Hornoplánští vybudovali obranou linii a zabrali palebné pozice na výšinách v přilehlé obci Pernek. Strategie obrané linie se táhla přes Pihlov, Horní Planou do osad Bližší a Delší Lhoty. Postup Američanů byl na chvíli zastaven, netrvalo ovšem dlouho a Američané směrem od Zvonkové prorazili pomocí tanků obranou linii u osad Delší a Bližší Lhota. Ještě před vstupem Američanů už většina obyvatel vystřízlivěla z očekávaného vítězství Německa ve druhé světové válce. Starosta Horní Plané Franz Ladek se proto vydal ještě před vstupem americké armády do již obsazené obce Zvonková, kde vojáky prosil o obsazení bez krveprolití.

První americké jednotky vstoupily do Horní Plané 5.5. 1945, stejný den byl také obsazen Český Krumlov. Poté, co americká jednotka vybudovala dřevěný provizorní most přes řeku Vltavu, dorazili další američtí vojáci z druhého břehu od Bližší Lhoty. Průběh kapitulace proběhl v Horní Plané hladce. Lidé byli vyděšení, a proto když přijeli Američané do obce, vyšli jim naproti s bílým praporem.

Plukovníkovi Scottovi, který vedl jednotku, se vzdal ve večerních hodinách 6.5. celý sbor přítomné německé armády. O život během obsazení přišel jeden civilista. Američané si postavili na louce u Perneku polní nemocnici a do Horní Plané přesunuli své velitelství. V Perneku vybudovali Američané taktéž sklad dělostřelecké munice, který nešťastnou náhodou explodoval a zabil 9 příslušníků armády. Některé domy Němců se začaly vyklízet pro potřeby

ubytování amerických vojáků. Podle poválečných výpovědí se američtí vojáci chovali k obyvatelům Horní Plané velice korektně.

Za drobné protislužby jako bylo žehlení uniforem, dostávali místní jídlo, cigarety nebo mýdlo. Soužití Němců a Američanů probíhalo stejně bezproblémově i v dalších měsících. Správu obce předali Američané českému komisařství v červenci a samotné jednotky opustily až na malé výjimky město 3.8.1945. Američané od června do srpna nad Němci drželi ochranu. Ihned po příchodu českých ozbrojených složek docházelo podle memoárů k násilným pokusům ze strany Čechů. Němečtí pamětníci vzpomínali ve svých poválečných výpovědích na přítomnost Američanů ve velice vřelém duchu. Mnohým z nich bylo velice líto, že v srpnu došlo k jejich odchodu, jelikož si uvědomovali, že opětovný přechod pod českou správu přinese značné zhoršení situace.⁵⁷

2.3 Problematické vztahy americké armády s českou správou

Většina americké armády odešla z Horní Plané na začátku srpna. Malá část ovšem v obci zůstala až do začátku listopadu a hrála zde důležitou roli. Mezi americkou armádou a sborem národní bezpečnosti probíhaly rozpory ohledně přístupu k německému obyvatelstvu. Ve většině pohraničních regionů měla stěžejní postavení československá armáda, a to zejména ty jednotky, které se vracely ze zahraničí. Sbory SNB, ale i další ozbrojená uskupení, neměly rozhodně vůči okupačním vojskům takovou autoritu jako právě armáda. Zastoupení české správy v podobě sborů SNB, mohl být také jeden z důvodů, proč Američané českou správu nebrali příliš vážně a nerespektovali její přání.⁵⁸ K prvnímu oteplení americko-českých vztahů došlo na americký svátek dne nezávislosti 4.7. Během tohoto dne provedla americká armáda

⁵⁷ Traudl Odendorfer, „Překlad vzpomínky na konec 2. světové války“, http://www.bwbooe.at/wp/wpcontent/uploads/2016/05/KriegsendeOberplan_CZ_FINAL.pdf (staženo 22. března 2021)

⁵⁸ Regionální muzeum Český Krumlov, fond archivu Památníku rodného domu Adalberta Stiftera, Kronika obce Horní Planá 1945-1967.

společně s českou rotou vojenskou přehlídku. Zajímavostí je, že jeden ze členů americké posádky v Horní Plané byl poručík Čermák, synovec bývalého starosty Chicaga Antonína Čermáka. Ten byl pověřen hlavním proslovem, který byl dokonce částečně veden v českém jazyce.⁵⁹

Podle výpovědi Josefa Petra, který sloužil po konci války v Horní Plané jako strážmistr, nedovolovali Američané provádět zatýkání ani prohlídky. Do obce Německá Maňava byl členům SNB vstup americkými vojáky dokonce zakázán, poté co zde měli v plánu zatknout hornoplánského starostu Franze Ladka. Z vícero výpovědí se můžeme dozvědět, že bývalý hornoplánský starosta Franz Ladek udržoval s Američany dobré vztahy a dokázal díky svému vyjednávání dohodnout americkou ochranu zdejších Němců.⁶⁰ Chování amerických jednotek na dobytém území v západních a jižních Čechách by se dalo v některých případech označit jako okupační správa.⁶¹ Důvodem byla zejména absence systému a smluv, které by nastavovaly rámec kompetencí americké armády.

Města Cheb a Český Krumlov patřily k typickým případům zasahování do kompetentnosti a nevěle spolupracovat s českou správou. Konkrétně u Českého Krumlova došlo mezi Němci a Američany k takovému sblížení, že obyvatelé požádali amerického prezidenta Trumana v dopise o vytvoření protektorátu na území krumlovského landrátu.⁶² V Českém Krumlově vlály téměř jen bílé a americké vlajky. Mnoho US vojáků jednotky včetně jejího vedení bylo německého původu a s obyvatelstvem vycházeli nadstandardně dobře. Novým prozatímním landrátem byl jmenován nadporučík Wehrmachtu Walter Döbler, který

⁵⁹ Události na železniční stanici Horní Planá po převzetí českou správou, Horní Planá, 1945. Pamětní knihy železničních stanic ČSAD, inv. č. 339, díl I., vložka II, str. 10-13.

⁶⁰ Kronika obce Horní Planá 1945-1967, Jak na rok 1945 vzpomínal vrchní strážmistr SNB Josef Petr v roce 1963, 4-5.

⁶¹ Staněk Tomáš a Adrian von Arburg, *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů díl II., svazek 1: "Divoký odsun" a počátky osídlování. 1.*(Ve Středoklukách, Zdeněk Susa, 2011), 67-69.

⁶² Ibid., 70.

měl dokonce k dispozici jednotku německých vojáků. Ve velice podobné situaci se nacházel taktéž sousední okres Prachaticko. Okupační správy těchto dvou okresů patřily nejen v rámci jižních Čech, ale celých Sudet mezi nejtolerantnější.⁶³

Pamětník František Švamberg označil přítomnou americkou armádu za „*germanofilní*“.⁶⁴ Toto tvrzení se shoduje i s výpovědí velitele SNB v Horní Plané Josefa Petra, který označil chování amerického velení v Českém Krumlově za “proněmecké“ a doufal v jeho výměnu.

Situace Němců na Českokrumlovsku byla diametrálně odlišná od situace na území, jež obsadila Rudá armáda. To taktéž můžeme pozorovat v několika výpovědích pamětníků, kteří nemohli uvěřit divokým odsunům a zločinům, které se odehrávaly v jiných částech Československa.⁶⁵ Mezi nejznámější excesy patřil například divoký odsun Němců z Brna do Rakouska, během kterého zahynulo přes 600 obětí. Situace byla velice napjatá i na severu Čech. Po neobjasněné explozi muničního skladu v Krásném Březně bylo zavražděno přes 40 Němců.⁶⁶

Dne 7.7. si SNB s americkou armádou dohodly působnost české samosprávy. Později ve stejném měsíci došlo k prvnímu zatčení 3 osob nacistického režimu. Mezi nimi byla nejpalčivější jména, jako například vedoucí místní NSDAP učitel Benisek, nebo velitel Volksturmu Starek. Do konce roku 1945 bylo takto zadrženo 54 osob patřící do obecní a zemědělské správy.

Jak již bylo v práci zmíněno, v Horní Plané a přilehlých obcích se nacházelo velké množství uprchlíků z východu. V sousední obci Pernek se mělo jednat až o 5000 lidí, kteří

⁶³ Jiří Veselý, *Sborník vzpomínek a článků*, (MěstNV Český Krumlov, Český Krumlov 1968), 56-61.

⁶⁴ *Ibid.*, 61.

⁶⁵ Kronika obce Horní Planá 1945-1967, str 4-5.

⁶⁶ Jan Němeček a kolektiv, *Cesta k dekretům*, 88-89.

utekli před sovětskou armádou do amerického sektoru. Američané přesunuli všechny uprchlíky cizí národnosti, zejména slezské Němce, ale i Ukrajince, Bělorusy, Jugoslávce do budovy měšťanské školy na náměstí. Předtím tito lidé bydleli za skromných poměrů u jednotlivých rodin. V srpnu SNB za spolupráce s Američany odsunul všech 5000 uprchlíků do sousedního Bavorska.⁶⁷

Čeští vojáci promítali Němcům v bývalém domě spořitelny filmy o zločinech nacistické armády, na kterých byla povinná účast. Nesměli se vzdalovat více než 20 km od obce a museli taktéž začít nosit bílou pásku s písmenem N.⁶⁸

Měšťanskou školu, kterou po Němcích využívala americká armáda, Češi otevřeli 7.1.1946. Její prostory museli vyklízet dosud přítomní Němci tři týdny v kuse. Německým dětem nebyla výuka zpřístupněna. Kromě dosídlených Čechů bylo na škole také hodně rumunsko-slovenských a maďarských dětí, které trpěly značnou negramotností.⁶⁹

3. Odsun obyvatel z obce v letech 1945-1946

3.1 Přístup a klasifikace obyvatelstva

Dne 24.7.1945 konstatovalo ministerstvo zahraničních věcí ČSR, že respektuje Rakousko jako svobodnou zemi a nepovažuje rakouské občany za Němce. Rakušané, kteří prokázali, že před rokem 1938 drželi rakouské občanství, mohli odejít do Rakouska s veškerým svým majetkem kromě cenností, jako byly např. zlato nebo šperky. Podle okresní správy v Českém Krumlově, která se řídila výnosem ministerstva vnitra ze 17.9., mohli Rakušané také

⁶⁷ Kronika obce Horní Planá 1945-1967, 3-4.

⁶⁸ Traudl Woldrich, „Osudové roky v Sudetech“ http://www.bwb-ooe.at/wp/wp-content/uploads/2016/05/Woldrich.-Kriegsende-und-Vertreibung_CZ_FINAL.pdf (staženo 27. března 2021)

⁶⁹ Kronika obce Horní Planá 1945-1967, Měšťanská škola 1945, str 13-14.

prodávat svůj majetek za férové ceny. To činili zejména pokud nebyli schopni majetek z různých důvodů odtransportovat.⁷⁰

Již před válkou pobývalo na území ČSR 50 000 rakouských občanů, jejichž počet stoupl za války na 180 000 tisíc.⁷¹ Do Hornoplánska byly na konci války evakuovány stovky rakouských uprchlíků, kteří utíkali před spojeneckým bombardováním. Jan Pavlíček, předseda okresní správní komise v Českém Krumlově, dokonce expresivně píše, že rakouským občanům nesmí být bráněno v repatriaci a mělo by jim být naopak pomoheno s odjezdem do Rakouska.

⁷² Rakouští občané byli v roce 1945 přesunuti jako ostatní lidé nečeské národnosti do obce Zvonková, kde si mohli poté požádat o přesun do Rakouska. To bylo v mnohých případech komplikované, jelikož váleční rakouští uprchlíci nepocházeli z oblasti sousedního Horního Rakouska, nýbrž z oblasti Vídně.

Složité situace nastávaly taktéž v případě rakousko-německých rodin. Zde docházelo k těžkému vyjednávání, aby celé rodině byl umožněn odchod do Rakouska. To potvrzuje případ rodiny starosty Franze Ladka, jehož rodina byla díky jeho manželce Rakušance odsunuta do rakouského Ulrichsbergu až 27.6.1947.⁷³ V tuto dobu už byli až na výjimky ze smíšených rodin všichni Němci z Hornoplánska odsunuti. Ne všude se výnos ministerstva vnitra dodržoval. Mnoho rakouských Němců zastávalo v protektorátu či v Sudetech důležité nacistické posty. To si mnoho Čechů po válce pamatovalo, a proto některé

⁷⁰ Staněk Tomáš a Adrian von Arburg, *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů díl II., svazek 1: "Divoký odsun" a počátky osídlování. 1.* (Ve Středoklukách, Zdeněk Susa, 2011), 166-167.

⁷¹ Ibid, 167.

⁷² Kronika obce Horní Planá 1945-1967, dokument okresní správní komise v Českém Krumlově, věc: rakouští státní příslušníci.

⁷³ Traudl Odendorfer, „Překlad vzpomínky na konec 2. světové války“, http://www.bwbooe.at/wp/wpcontent/uploads/2016/05/KriegsendeOberplan_CZ_FINAL.pdf (staženo 22. března 2021)

okresní samosprávy výnos nedodržovaly a zastávaly k Rakušanům stejné chování jako k ostatním Němcům.⁷⁴

Mnoho Němců bylo do doby jejich odsunu posíláno na nucené práce. Schéma odvodů nemělo jasnou strukturu. Lidé byli vysíláni na jednotlivá místa podle regionální potřeby. Drtivá většina mířila na zemědělské práce, a to podle poválečného zákona č.33/1945 sb. Po naléhání ministerstva průmyslu se na konci srpna přistoupilo i k nuceným pracím v továrnách a dolech. Úplný právní rámec byl poté zakomponován do dekretu prezidenta republiky E. Beneše č.71/1945 z 19.9, který legitimizoval udělování práce lidem, kteří pozbyli československé občanství. Na takové práce byly určeny často i děti, jejichž věk nesouhlasil se stanoveným limitem. Zároveň nebylo dostatečně vyřešeno ubytování a strava. Pracující navíc nedostávali finanční odměnu 5 Kčs na den, na kterou měli právo. Schéma nucených prací probíhalo převážně v intervalu od jara 1945 do podzimu 1946. Jen v roce 1945 mělo být do vnitrozemí na práce vysláno 250 000 německých občanů, přičemž nejčastěji se jednalo o činnosti v zemědělství.⁷⁵

3.2 Přemísťování obyvatel v rámci regionu

K takovým událostem docházelo i v Horní Plané, kde na nucené práce do zemědělství bylo určeno několik rodin. Průběh této fáze můžeme vypořádat ve dvou výpovědích německých pamětnic. Therese Mayerhofer byla se svou rodinou 23.10.1945 nečekaně odvečena do vnitrozemí. Ona a její rodina skončily v nejmenované vesnici na zemědělské usedlosti, kde byly ubytovány v 5 lidech v jedné místnosti. Vyjadřuje šok, když musí nosit bílou pásku s písmenem N, což vypovídá o tom, že tato praxe nemusela být na některých místech Hornoplánska dosud plošně zavedena. V přilehlém městě její rodina čelila

⁷⁴ Staněk Tomáš a Adrian von Arburg, *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí*, 166.

⁷⁵ *Ibid.*, 133-137.

perzekuci v podobě urážek i fyzických útoků. Rodina Mayerhofer v důsledku těchto událostí utekla na konci roku 1945 do Rakouska poté, co dostali povolení odjet na vánoční svátky do Zvonkové.

Další příběh popisuje Herma Faschingbauer, která byla odvezena do vnitrozemí stejným transportem 23.10. Odděleně byla vysazena ve vesnici Mříč u Českých Budějovic, kde čekali již sedláci a vybírali si na svá hospodářství pracovní síly z řad dovezených Němců. Herma Faschingbauer skončila na jednom ze statků, kde probíhalo bezproblémové soužití. Na začátku roku jí bylo umožněno vrátit se do rodné Zvonkové, aby se mohla postarat o své staré rodiče. V obou těchto případech nedocházelo k šikaně ze strany sedláků, nýbrž až od některých Čechů v samotných přilehlých městech. U této výpovědi lze zejména vypožorovat panický strach z přítomnosti Rudé armády, které se Němci z americké okupační sféry obzvlášť obávali. To naznačují i další paměti, které zmiňují úlevu po vysazení v českém vnitrozemí. I tak ovšem došlo u dotčených k drastické a nečekané změně. Do 27.10. působila v Horní Plané stále americká posádka, která se snažila podobným akcím zabraňovat. Vliv a zastoupení této jednotky ovšem postupně slábly, a nakonec došlo k výměně za 93. divizi americké armády. V té měli být i vojáci slovanského původu, kteří vyjadřovali pochopení pro hrubší zacházení s Němci.⁷⁶

S příchodem českých složek SNB a následném rozdělení pravomocí s americkou armádou začala první vlna odsunu Němců z Horní Plané. Zacielené osoby musely nejdříve opustit své domy a byty, což z nich najednou dělalo lidi bez domova. Většinou těchto osob nabídly jiné spřátelené rodiny střechu nad hlavou. Jednalo se většinou jen o jednu místnost, kde se musela složit několikačlenná rodina. Mezi Němci kolovaly různé zvěsti, například že budou posláni do českých koncentračních táborů, nebo skončí rovnou v sibiřském lágru. Po několika

⁷⁶ Herma Faschingbauer, „Odvlečení do Česka a odsunutí, překlad Traudl Woldrich“, http://www.bwb-ooe.at/wp/wp-content/uploads/2016/05/Faschingbauer_CZ_FINAL.pdf (staženo 21. března 2021)

dnech bylo dotyčným osobám oznámeno, že za dvě hodiny dojde k jejich transportu jen s nepotřebnějšími zavazadly.⁷⁷

Pamětnice Edeltraut Woldrich popisuje úlevu, když vůz nechal vystoupit Němce v 8 kilometřů vzdálené obci Zvonková. Postupem času se ve Zvonkové vytvořila početná kolonie hornoplánských Němců. První vlna zahrnovala ovdovělé matky s dětmi, staré, nemocné nebo osoby, které vlastnily pouze skromný majetek. Ve druhé vlně, která proběhla zhruba týden po té, byli do Zvonkové odsunuti taktéž sedláci vlastníci domy a hospodářství.⁷⁸

Česká správa odsouvala Němce z Horní Plané podle využitelnosti. Produktivní sedláci, kteří odevzdávali potraviny pro potřeby SNB a americké armády, byli přesouváni jako poslední. Stejně tak se dělo i v obci Zvonková, odkud poté probíhal odsun do Českého Krumlova. Ve dne 6.10. došlo k jednorázovému odsunu 250 hornoplánských Němců do Zvonkové, kteří měli být během tří týdnů dále přesunuti do sběrného tábora v Českém Krumlově a následně deportováni do Německa.

V celkovém souhrnu byla přemístěna do 8 km vzdálené obce téměř třetina Horní Plané. Značná část nečekala na odsun, nýbrž se rozhodla pro útěk do Rakouska, či Bavorska. V tomto ohledu měli výhodu lidé vlastníci rakouský pas, ti mohli do Rakouska již před rozhodnutím ministerstva vnitra „navštívit příbuzné“ a odejít tak definitivně z Československa. Jiný přístup byl k ostatním Němcům, kteří se nemohli vzdálit více jak 7 km, tudíž neměli přístup již ani do Horní Plané. Obzvláště velice blízké rakouské hranice sloužily místním Němcům k uschování cenného majetku u svých známých, či příbuzných. Takové akce ovšem probíhaly s rozvahou, neboť zdejší Němci měli panický strach z Rudé armády, která střežila přilehlou

⁷⁷ Kronika obce Horní Planá 1945-1967, Američané ve Zvonkové, str 5-6.

⁷⁸ Ibid., 7.

Traudl Oedendorfer “Kriegsende und Vertreibung“, http://www.bwb-ooe.at/wp/wp-content/uploads/2016/05/Woldrich.-Kriegsende-und-Vertreibung_CZ_FINAL.pdf (staženo 22. března 2021)

hranici. Mnoho z internovaných mělo dobré obchodní, či přátelské vztahy s Rakušany z Horního Rakouska, kteří jím v útěku přes hranice pomáhali. Většina hornoplánských Němců ve Zvonkové byla odsunuta do konce roku 1945. To potvrzuje i Traudl Woldrich, která uvádí, že ve Zvonkové zůstávalo v prosinci již jen 5 hornoplánských rodin.⁷⁹

3.3 Organizovaný odsun v roce 1946

To, že americká armáda musí postupovat v případě transferů menšin humánně, konstatoval Americký výbor pro poválečné programy již v roce 1944. Ten prohlásil, že se hranice Československa musí vrátit do předmnichovské podoby a v případě transferů určitých menšin musí být využit vliv pro provedení akce spořádaným způsobem a pod mezinárodní ochranou.⁸⁰

Odsun z amerického sektoru byl předznamenán lednovým jednáním, na kterém si vojenská americká administrativa stanovila podmínky, za kterých je ochotna odsuny realizovat. Odsouvat se měly celé rodiny tak, aby především děti neskončily bez zajištěné péče. Přednost měli dostat taktéž ti, jejichž členové rodiny již byli odsunuti. Do transportů se nezařazovali prokazatelně čeští a slovenští občané, těhotné ženy a Němci žádající o navrácení československého státního občanství.⁸¹

V první fázi jarního odsunu si Němci mohli vzít s sebou 30-50 kg zavazadel a 1000 říšských marek na osobu.⁸² Podle lednové dohody jezdily vypravované vlaky do stanic Domažlice a Cheb, odkud poté pokračovaly do Bavorska do měst Furt im Wald a Wiseau, kde uprchlíky přebírala americká armáda. Intenzita odsunů od ledna do dubna postupně zesilovala. Do 24. 2. přijímala americká správa v Bavorsku jeden transport denně s 1 200 osobami. Od 25. 2. do 1. 4. pak 2 transporty s 2 400 osobami. V průběhu dubna se denní odsun zdvojnásobil na

⁷⁹ Ibid., 9-10.

⁸⁰ Detlef Brandes. *Cesta k vyhnání 1938–1945: plány a rozhodnutí o "transferu" Němců z Československa a z Polska* (Praha: Prostor, 2002), 254-255.

⁸¹ Eagle Glassheim, *Očista česko-slovenského pohraničí* (Praha: Academia 2019), 91-93.

⁸² Tomáš Staněk, *Odsun Němců z Československa 1945-1947* (Academia Praha, 1991), 169-174.

4800 osob. Americká vojenská administrativa v Německu iniciovala jednání s československými zástupci ohledně probíhajících odsunů. Američané trvali na tom, že rodiny musí být během odsunu kompletní. Přednostně Češi odsouvali zejména ženy, děti a nemocné. Ostatní Němci, především muži byli nadále využíváni na práci. Dále došlo k zvýšení počtu kilogramů zavazadel na jednu osobu na 70 kg.

Díky této schůzce se transfery značně urychlily a to od 1. 5. na 6 vlaků se 7000 osobami denně. Podle dat z 28. 4. bylo vypraveno do Furth im Wald 121 vlaků s 145 200 osobami. Přes Cheb se přesouvalo 91 vlaků se 109 200 osobami. V tomto období je na československé politické scéně značná snaha o prosazení co nejrychlejšího odsunu, neboť se blížily parlamentní volby konané 26. 5. 1946.⁸³

Hlavní posun po jarní vlně byl start odsunu Němců do sovětské okupační zóny v Německu, který započal lodní dopravou 5.6.1946 a železniční 10.6. 1946. Na rozdíl od Američanů nenaléhali Sověti na rozdělování transportu podle sudetských, říšských a východních Němců. Zatímco odsun do sovětské sféry se navýšil na 7 200 osob denně, Američané snížili denní příjem vysídlenců v červenci zpátky na 4800 osob denně. Do října 1946 bylo do amerického sektoru vysídleno 1 415 135 Němců, do sovětské zóny 750 000. V Československu v tuto dobu nadále zůstávalo stále 250-300 tisíc Němců. Výjimku z odsunu obdrželi antifašisté s rodinami, lidé ze smíšených manželství, horníci a nezbytní pracovníci v kritické infrastruktuře. Důležitým datem je 10. 9., kdy ministerstvo vnitra rozhodlo o tom, že v Československu mohou zůstat taktéž staří lidé, za které se zavazovali čeští občané ze smíšených rodin.⁸⁴

Organizovaný odsun z Hornoplánska započal v únoru 1946. Jednalo se o hlavní vysídlovací vlnu na jaře 1946 a poté o menší operace postupně do října 1946. Je paradoxní, že

⁸³ Ibid.,174.

⁸⁴ Ibid.,176.

největší část Němců byla odsunuta během dvou měsíců března-dubna, kdy transporty zatím nedosahovaly takových kapacit. Menší počet 400 Němců byl poté až na výjimky odsunut během 6 měsíců. Od května do července přitom byla navýšena kapacita z 4800 na 7200 lidí denně. Dubnové výpovědi odsunutých potvrzují fakt, že šlo zejména o ženy s dětmi, které postrádaly mužského člena rodiny. Mnoho hornoplánských Němců bylo přiděleno na práce do okolních vesnic, kde byli využíváni až do konce září.⁸⁵

Největší vlna odsunu proběhla v dubnu. Praxe probíhala ve většině případech stejně. Rodina obdržela 2-3 dny předem výzvu k dostavení se na sběrné místo. První se nacházelo na hornoplánském náměstí u hostince Grassl, druhé ve Zvonkové u hostince Kreuzwirt.⁸⁶ Na jednu osobu připadala zavazadla v celkové hmotnosti 70 kg na osobu. Realita byla ovšem taková, že jedinci bylo stále povoleno vzít zavazadla pouze do 30-50 kg. Je dobře známo, že v některých případech byli Němci šikanováni a okrádáni o své předměty před samotným transferem. Nelze vyloučit, že k podobným potyčkám docházelo i v případě Horní Plané. Z dostupných výpovědí se ale násilnosti ani krádeže před odjezdem do Českého Krumlova nevyskytovaly.⁸⁷

Podle archivu železniční stanice Horní Planá se můžeme dozvědět, že odsun hornoplánských Němců do sběrného tábora nebyl zaopatřen vlakovou dopravou, nýbrž vždy nákladními vozy. Důvod, proč logistika byla vymyšlená právě tímto způsobem, není znám. Vysvětlením může být značné poškození železniční infrastruktury směrem na Český Krumlov. Jeden z důkazů může být exploze železničního mostu v Bližší Lhotě, kterou na konci války vykonala Wehrmacht. Tento most byl poté jen provizorně vyspraven americkou armádou.⁸⁸

⁸⁵ Kronika obce Horní Planá 1945-1967, Rok 1946 podle strážmistra Josefa Petra, 13.

⁸⁶ Elfriede Holub, „vyvlastnění v letech 1945-1946 v nákladním vagónu do Německa“, http://www.bwb-ooe.at/wp/wp-content/uploads/2016/05/Holub_CZ_FINAL.pdf (staženo 21. března 2021)

⁸⁷ Herma Faschingbauer, „Odvlečení do Česka a odsunutí“.

⁸⁸ Události na železniční stanici Horní Planá po převzetí českou správou, Horní Planá, 1945. Pamětní knihy železničních stanic ČSAD, inv. č. 339, díl I., vložka II, str. 13.

Podle sčítání lidu na nově připojeném území k německé Říši žilo v Horní Plané v roce 1939 1800 osob německé národnosti. Během jarní vlny odsunu jich bylo deportováno do Českého Krumlova na 600. Poté v Horní Plané stále zůstávalo 400 Němců. Podle výpovědí jasně vyplývá, že nejvíce osob bylo vysídleno v první polovině dubna 1946. Odsun poté pokračoval v nepravidelných intervalech až do konce října, kdy zároveň proběhly poslední transporty do Německa. To sama potvrzuje pamětnice Herma Faschingbauer, která poznamenává, že 30. 9. 1946 se v krumlovském táboře nachází poslední část hornoplánských Němců.⁸⁹

Sběrným střediskem, který byl v Českém Krumlově, si prošel každý hornoplánský Němec, který byl vysídlen v rámci organizovaného odsunu. Do Českého Krumlova nebyli internováni všichni Němci z celého okresu. Němci pocházející z Kaplice a jejího okolí byli internováni Rudou armádou a českou správou do kaplických kasáren.⁹⁰ Tam docházelo k brutálnímu zacházení s internovanými Němci ze strany Čechů. Dotyční museli vykonávat těžkou práci a stávali se předmětem fyzického násilí. To došlo do takové míry, že Sovětská armáda umístila do internačního tábora několik svých vojáků na dohlížení situace. Rudolf Doyscher toto ve své knize označuje jako: *“Russen menschlicher als Tschechen“*.⁹¹

V Českém Krumlově se jednalo o dva internační komplexy, které ležely ve vzájemné blízkosti. Jako jedna ubikace sloužila armádní konírna ve Vyšném (dnes součást Českého Krumlova), kde byly rodiny umístovány do jednotlivých stájí.⁹² Druhým místem byl

⁸⁹ Herma Faschingbauer, „Odvlečení do Česka a odsunuti“.

⁹⁰ Anneliese Pulz, „Erinnerungen aus dem Böhmerwald: geschrieben von Ottilie Ulmann“, <http://www.bwb-ooe.at/wp/wp-content/uploads/2014/02/APulz-Annelise.pdf> (staženo 21. března 2021)

⁹¹ Rudolf Doyscher, *Krummau Sonne und Sturm im Jugendparadies* (Landshut, RVG-Verlags- und Vertriebs 1995).

⁹² Richard Johann Franz, *Unsere Heimat die Stadt Krumau an der Moldau im Böhmerwald*, (Krautgarten: Deutscher Böhmerwaldbund, 1992), 533.

pracovní tábor nedaleko krumlovského vlakového nádraží. V obou případech panovaly na místě tristní hygienické podmínky.⁹³

Výskyt přenosných nemocí provázel velkou část sběrných táborů v Československu. Vyskytovaly se i závažné nemoci, jako tuberkulóza, břišní tyfus, či pohlavní choroby. Bádenské úřady dokonce kvůli tomuto problému vyžadovaly zpomalení migrace z dalších zón.⁹⁴

Téměř každý člověk, který prošel krumlovskou mezistanicí, chytil blechy či štěnice. Podle výpovědí museli být vysídlenci deratizováni v Bavorsku americkou armádou. To byl také jeden z důvodů, proč se na ubikacích nezhasínalo a lidé tak trpěli spánkovou deprivací. V latrínovém příkopě se vyskytovalo velké množství červů a ti se objevovali dokonce i v některých pokrmech. Jídlo bylo podáváno dvakrát denně, a to ranní snídani v podobě černé kávy a suchého chleba, odpoledne vodová polévka.⁹⁵

V Českém Krumlově zůstávali lidé po příjezdu v rámci jednoho týdne. Poté následoval transport v dobytčích vagónech (v jednom zhruba 30 lidí) do Bavorska. Výpovědi pamětníků z různých časových etap uvádějí stejný směr vlakového odsunu. Trasa z Českého Krumlova směřovala na Plzeň a poté do Furth im Walde.⁹⁶ Z tohoto městečka ležící 16 km od hranic západních Čech, poté Němci pokračovali do různých uprchlických táborů, či po vlastní ose za svými známými či příbuznými. Nejčastěji směřovali do Allanu u Mnichova, Swabachu, či Bamberku. Umístování uprchlíků do jednotlivých táborů rozdělovala americká armáda.⁹⁷

⁹³ Traudl Woldrich, „Osudové roky v Sudetech“ http://www.bwb-ooe.at/wp/wp-content/uploads/2016/05/Woldrich.-Kriegsende-und-Vertreibung_CZ_FINAL.pdf (staženo 27. března 2021)

⁹⁴ Eagle Glassheim, *Očista česko-slovenského pohraničí*, 102-103.

⁹⁵ Elfriede Holub, „vyvlastnění v letech 1945-1946 v nákladním vagónu do Německa“.

⁹⁶ Johann Jungbauer, „Realita ve mlýně čp.100 v Horní Plané“ http://www.bwb-ooe.at/wp/wp-content/uploads/2016/05/Mu%CC%88hle-Johann-Jungbauer_CZ_FINAL.pdf

⁹⁷ Traudl Woldrich, „Osudové roky v Sudetech“.

Závěr

Horní Planá a okolní region patřily po staletí do čistě německého prostoru, který byl v rámci Šumavy orientován na Horní Rakousko a Bavorsko. Změna přišla v roce 1918, kdy se šumavské pohraničí stalo součástí župy Böhmerwaldau. Ta přísahala věrnost Vídni a chtěla se stát součástí Horního Rakouska. Tento odpor byl následně potlačen a území se stalo součástí Československa proti své vůli. V průběhu první republiky se obec svým působením nevymykala a do hospodářské krize zaznamenávala výrazný rozvoj. Ovšem ani v Československu si Hornoplánsko nemuselo zvykat na česko-německé soužití, jelikož regionálně byla tato oblast vždy dominantně osídlena Němci. To je také důvod, proč strana SdP Konrada Henleina obdržela v Horní Plané od samého začátku velkou podporu a následně naslouchala hitlerovské rétorice.

Ve své práci jsem sledoval fungování obce pod Německou říší. Ze zjištění vyplývá, že Horní Planá byla ze začátku zasažena euforií, která postupem času upadala v důsledku zhoršující se válečné situace. Vystřízlivění z ideálního života pod hákovým křížem nastalo v roce 1943, kdy přicházelo z fronty čím dál více zpráv o mrtvých spoluobčanech, zhoršovala se hospodářská situace, neplnily se plány regionálního rozvoje a obec zaplňovaly vlny uprchlíků. Symbolem zklamání v německý stát a armádu se stal pochod smrti, který prošel obcí na konci války a ukázal tak dosud válkou nedotčené obci realitu světového konfliktu.

Druhá výzkumná otázka sledovala odsunu Němců z Hornoplánska a faktory, které ovlivnily samotný průběh. Obec se téměř bezkonfliktně vzdala na začátku května americké armádě. Právě s Američany navázali zdejší Němci dobré vztahy a získali jejich podporu a ochranu před českými orgány, které přišly do obce o měsíc později. Americká armáda sídlící v Českém Krumlově, se vyznačovala neochotou spolupracovat s Čechy v otázce zacházení

s Němci. Z toho důvodu nedocházelo k žádným divokým odsunům ani násilnostem, dokud americká armáda byla na území přítomna.

Od doby, kdy si česká správa s americkou armádou rozdělila v červenci kompetence, se začala situace pro Němce zhoršovat. Obyvatelé byli přesouváni do vedlejší obce Zvonková a v některých případech posíláni na nucené práce do českého vnitrozemí. Dotčení jedinci byli z přístupu Čechů zděšení, jelikož byli zvyklí na vlídné zacházení ze strany americké armády. Největší obavy panovaly z potenciálního předání do ruských rukou, jelikož se mezi obyvateli objevovaly zprávy o chování Rudé armády vůči Němcům v ostatních částech země.

Menší část Němců byla odsunuta již v roce 1945. Většina obyvatel poté v roce 1946 v rámci takzvaného organizovaného odsunu. Ten proběhl již bez větších komplikací na jaře a poté v několika vlnách do konce října téhož roku. Trauma představoval pro hornoplánské Němce krumlovský sběrný tábor, kde panovaly otřesné životní podmínky. Podle dostupných informací nemělo v rámci odsunu v Horní Plané docházet k nehumánnímu chování ze strany Čechů.

Tj. možná také důvod, proč po roce 1993 došlo k obnově česko-německých vztahů v Horní Plané založením centra Adalberta Stiftera, které sloužilo k hledání společných bodů v rámci historického dialogu. Němci pocházející z Hornoplánska taktéž aktivně přistoupili k finanční podpoře při obnově poškozených kostelů či hřbitovů jako tomu bylo například v Hodňově, či ve Zvonkové. Horní Planá, stejně jako ostatní části bývalých Sudet, v současnosti patří mezi méně rozvinuté oblasti České republiky. Šumava je kvůli své hornaté krajině složitá na hospodaření. Dosídlení si často nevěděli rady se svým nově nabytým majetkem a stěhovali se proto do jiných prázdných domů, které jim nebyly určeny. Obyvatelstvo muselo už od konce války často jezdit za prací mimo působnost Horní Plané, zvláště po roce 1989 začali místní využívat blízkost rakouských a německých hranic, kde nacházejí pracovní příležitosti a lepší

platové ohodnocení. Německá stopa je dodnes viditelná na části obecní architektury a počtu německých náhrobků na zdejších hřbitově.

Summary

This thesis followed the functioning of the village Horní Planá under the German Empire. The findings show that Horní Planá was initially affected by euphoria, which with a gradually deteriorating situation began to decline considerably. The sobering up from the ideal life under the swastika occurred in 1943, when more and more reports of dead fellow citizens came from the front, the economic situation deteriorated, regional development plans were not fulfilled and waves of refugees filled the region. The death march, which passed through the village at the end of the war, became a symbol of disappointment in the German state and army.

The second research question looked at the expulsion of Germans from Horní Planá and the factors that influenced the course of the expulsion. The village surrendered almost without conflict to the US Army in early May. It was with the Americans that the local Germans established good relations and gained their support and protection before the Czech authorities, who came to the village a month later. The American army, which was based in Český Krumlov, was characterized by a reluctance to cooperate with the Czechs in dealing within the german question. For this reason, there was no wild expulsion or violence as long as the US military was present in the territory.

A smaller part of the Germans was displaced as early as 1945. Most of the inhabitants were displaced in 1946 as part of the so-called organized deportation. It took place without major complications in the spring and then in several waves until the end of October of the same year. According to the available information, there should have been no inhumane behavior on the part of the Czechs during the deportation in Horní Planá.

This is perhaps also the reason why Czech-German relations in Horní Planá were renewed after 1993 through the establishment of the Adalbert Stifter Center, which served to find common ground in the Czech-German dialogue.

Zdroje

Prameny

Regionální muzeum Český Krumlov, fond archivu Památníku rodného domu Adalberta Stiftera, Kronika obce Horní Planá 1938-1945, svazek čtvrtý.

Regionální muzeum Český Krumlov, fond archivu Památníku rodného domu Adalberta Stiftera, Kronika obce Horní Planá 1945-1967.

Události na železniční stanici Horní Planá po převzetí českou správou, Horní Planá, 1945. Pamětní knihy železničních stanic ČSAD, inv. č. 339, díl I., složka II, str. 10-13.

Literatura

Bohumil Černý, Jan Křen, Václav Kural a Milan Otáhal, *Češi Němci odsun* (Praha: Academia, 1990)

Detlef Brandes, *Cesta k vyhnání 1938–1945: plány a rozhodnutí o "transferu" Němců z Československa a z Polska* (Praha: Prostor, 2002)

Eagle Glassheim, *Očista česko-slovenského pohraničí* (Praha: Academia 2019)

Jan Němeček a kolektiv, *Cesta k dekretům a odsun Němců* (Praha: Littera Bohemica, 2002)

Jiří Veselý, *Sborník vzpomínek a článků* (Český Krumlov: MěstNV Český Krumlov, 1968)

Jan Křen, *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780-1918* (Praha: Karolinum 2013)

Karel Richter, *Sudety* (Praha: Fajma, 1994)

Petr Jelínek a Lenka Hůlková, *Horní Planá a okolí*, (Horní Planá: Srdce Vltavy, 2011)

Richard Johann Franz, *Unsere Heimat die Stadt Krumau an der Moldau im Böhmerwald* (Krautgarten: Deutscher Böhmerwaldbund, 1992).

Roland J. Hoffman, Kurt Heißig a Manfred Kittel, *Die vertreibung der Sudetendeutschen* (Mnichov: Sudetendeutsches Institut, 2010)

Rudolf Doyscher, *Krummau Sonne und Sturm im Jugendparadies* (Landshut: RVG-Verlags- und Vertriebs 1995)

Staněk Tomáš a Adrian von Arbung, *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů díl II., svazek 1: "Divoký odsun" a počátky osídlování* (Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2011)

Stanislav Jagr, *Historie městyse Horní Planá a přifařených obcí*, (Horní Planá: město Horní Planá, 1995)

Tomáš Staněk, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, (Praha: Academia, 1991)

Václav Kural a Zdeněk Radvanovský, *"Sudety" pod hákovým křížem* (Ústí nad Labem: Albis international, 2001)

Volker Zimmermann, *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)* (Praha: nakladatelství Obzor, 2001)

Internetové zdroje

„Dílo a život Adalberta Stiftera“, <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=stift> (staženo 20. března 2021)

Kristýna Himmerová, „pochody smrti. To nejhorší přišlo na konci války“, <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/specialy/pochody-smrti-nejhorsiprislo-na-konci-valky> (staženo 21. března 2021)

Annelesie Pulz, „Erinnerungen aus dem Böhmerwald: geschrieben von Otilie Ulmann“, <http://www.bwb-ooe.at/wp/wp-content/uploads/2014/02/APulz-Annelise.pdf> (staženo 21. března 2021)

Elfriede Holub, „vyvlastnění v letech 1945-1946 v nákladním vagónu do Německa“, http://www.bwb-ooe.at/wp/wp-content/uploads/2016/05/Holub_CZ_FINAL.pdf (staženo 21. března 2021)

„Dílo a život Hanse Watzlika“, <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=watzl&t=p> (staženo 20. března 2021)

Herma Faschingbauer, „Odvlečení do Česka a odsunuti: překlad Traudl Woldrich“, http://www.bwb-ooe.at/wp/wp-content/uploads/2016/05/Faschingbauer_CZ_FINAL.pdf (staženo 21. března 2021)

„Jižní Čechy, Rakousko a Třetí říše“, Uryvek z knihy Michaela Johna: Böhmen, Mähren und Österreich: Aspekt, <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=johnm> (staženo 19. března 2021)

Johann Jungbauer, „Realita ve mlýně čp.100 v Horní Plané“ http://www.bwb-ooe.at/wp/wp-content/uploads/2016/05/Mu%CC%88hle-Johann-Jungbauer_CZ_FINAL.pdf (staženo 20. března 2021)

„Reichsgau Oberdonau“, Die NSDAP. - Gauleitung Oberdonau, Dobové schéma hierarchie župní správy Horní Podunají, https://www.findbuch.at/files/content/adressbuecher/1942_dr_om_ksk/11__Oberdonau_NSdap_und_staatliche_Verwaltung.pdf (staženo 19. března 2021)

Theresa Mayerhofer, „vyhnání“, http://www.bwb-ooe.at/wp/wp-content/uploads/2016/05/Mayerhofer-Therese_CZ_FINAL.pdf (staženo 22. března 2021)

Traudl Oedendorfer, „Překlad vzpomínky na konec 2. světové války“, http://www.bwbooe.at/wp/wpcontent/uploads/2016/05/KriegsendeOberplan_CZ_FINAL.pdf (staženo 22. března 2021)

„Traudl Oedendorfer „Kriegsende und Vertreibung“, http://www.bwb-ooe.at/wp/wp-content/uploads/2016/05/Woldrich.-Kriegsende-und-Vertreibung_CZ_FINAL.pdf (staženo 22. března 2021)

Traudl Oedendorfer, „vzpomínky na konec 2. světové války“, http://www.bwb-ooe.at/wp/wp-content/uploads/2016/05/KriegsendeOberplan_CZ_FINAL.pdf (staženo 27. března 2021)

Traudl Woldrich, „Osudové roky v Sudetech“ http://www.bwb-ooe.at/wp/wp-content/uploads/2016/05/Woldrich.-Kriegsende-und-Vertreibung_CZ_FINAL.pdf (staženo 27. března 2021)

Databáze obětí holocaustu, „Muzeum Yad Vashem, obětí pocházející z Horní Plané“, https://yvng.yadvashem.org/index.html?language=en&s_id=&s_lastName=&s_firstName=&s_place=Oberplan&s_dateOfBirth=&cluster=true (staženo 3. března 2021)

Článek v odborném periodiku

Martin Bürger, „Pochody smrti fenomén konce druhé světové války: možnosti studia na případu pochodu procházejícího v dubnu 1945 Horní Planou“ *Šumava v proměnách času: Revue Jungbauerova šumavského vlastivědného spolku*, Číslo. 1 (Leden, 2014)

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Vojtěch Štěpánek

E-mail:

Vojta.stephanek@gmail.com

Semestr:

5. semestr

Akademický rok:

2020/2021

Název práce:

Němci v Horní Plané a jejich vysídlení 1938-1947

Předpokládaný termín ukončení (semestr, školní rok):

6. semestr 2020/2021

Vedoucí bakalářského semináře:

PhDr. David Emler, PhD.

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Tomáš Nigrin, PhD.

V čem se oproti původnímu zadání změnil cíl práce?

Cíl práce se přesunul do jiné lokality. Původním záměrem cíl bylo zmapovat německou otázku a následné vysídlení v Českém Krumlově. Po důkladné rešerši jsem zjistil, že vzhledem ke covidové situaci nemám dostatek primárních zdrojů pro vypracování zmíněného tématu. Proto se práce přesouvá do městyse Horní Planá, kde se budu zabývat stejnou otázkou v jiném časovém úseku.

Jaké změny nastaly v časovém, teritoriálním a věcném vymezení tématu?

Práce bude mít konkrétnější a srozumitelnější podobu. Na rozdíl od plánovaného popisu 30 a 40. let v Českém Krumlově se práce bude věnovat hlavně válečnému období a jeho následkům v Horní Plané, v kontextu německé otázky.

Jak se proměnila struktura práce (vyjádřete stručným obsahem)?

V plánované práci o Českém Krumlově měl být uvedený vývoj po vzniku ČSR a popis 30. let. V tomto ohledu jsem si uvědomil, že práce má příliš široký záběr a musím jí proto více zúžit. Hlavní témata, tedy německá otázka, národnostní poměry a odsun ovšem zůstávají. V nově pozměněné práci o Horní Plané se budu zabývat válečným obdobím, jeho předehřem a následkům. V tomto ohledu budu poukazovat na německou otázku na obecné úrovni a mým výzkumem popisovat, jak tyto procesy probíhaly v Horní Plané.

Jakým vývojem prošla metodologická koncepce práce?

V mém plánu bylo od začátku pracovat na hlavních kapitolách z primárních zdrojů. V případě Českého Krumlova jsem neměl možnost dostat se do státního okresního archivu ani do regionálního muzea, a tak jsem se po úvaze rozhodl přenést pole působnosti do Horní Plané. Zde jsem získal jak předválečnou, tak poválečnou kroniku, které poměrně detailně popisují osud města a budou tak sloužit jako primární zdroje.

Které nové prameny a sekundární literatura byly zpracovány a jak tato skutečnost ovlivnila celek práce?

Stěžejním prvkem jsou městské kroniky, které budou primární zdroj bakalářské práce. Subjektivní pohled německého kronikáře na druhou světovou válku dobře vystihuje tehdejší názory sudetských Němců. Podle toho jsem odvodil svojí první kapitolu. Dále z kroniky budu vycházet při tvoření třetí kapitoly, která se bude zabírat poválečnou proměnou a dozvuky odsunu, které jsou retrospektivně popsány v roce 1967. Dále budou zpracovány materiály Jihočeské vědecké knihovny, dobová periodika a online přístupné archivy, které budou popisovat 2. kapitolu o odsunu, ale budou doplňovat i ostatní kapitoly.

Charakterizujte základní proměny práce v době od zadání projektu do odevzdání tezí a pokuste se vyhodnotit, jaký pokrok na práci jste během semestru zaznamenali (v bodech):

Základní změna je přenesení pole působnosti práce z Českého Krumlova na Horní Planou. Dále se práce zužuje na období 1938-1946. Práce bude mít tedy jasnější podobu. Důraz bude taktéž kladen na obecný kontext německé otázky a vysídlení, který bude ukázán na případě Horní Plané.

Podpis studenta a datum:

25.01.2020

Schváleno:	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		

Seznam příloh

- ❖ Část dopisu krumlovských Němců americkému prezidentovi Trumanovi. (obrázek)
- ❖ Rozhodnutí okresní správní komise v Českém Krumlově ohledně přístupu k rakouským občanům v otázce vysídlování. (obrázek)
- ❖ Vyhošťovací dopis z 21.9.1946 Ludwigu Petschlovi ze Zvonkové. (obrázek)
- ❖ Vstup německých jednotek do Horní Plané po připojení pohraničí 1.10.1938. (obrázek)

Zdroj: Památník Adalberta Stiftera v Horní Plané

Krummaw a.d.Moldau, 12. Juni 1945.

An den Herrn
Präsidenten der
Vereinigten Staaten von Amerika.

Herr Präsident!

Als nach dem Einzug der Truppen der Vereinigten Staaten von Amerika in unserer Stadt Krummaw und unser Gebiet, den deutschen Böhmerwald, der Wunsch ausgesprochen wurde, die deutsche Bevölkerung möge zur Kenntlichmachung der deutschen Bewohner die amerikanische Flagge hissen, kamen wir diesem Wunsche gerne nach. Erstens bezeugten wir dadurch die Loyalität der Amerikanischen Wehrmacht gegenüber, deren Anwesenheit uns Schutz bot und von der Bevölkerung begrüßt wurde, zweitens wollten wir diese Wehrmacht nicht über unsere Volkzugehörigkeit im Unklaren lassen.

Wir hofften, daß durch dieses Bekenntnis genügend bewiesen wurde, daß unsere Stadt und unser Gebiet deutsch ist, wovon sich Ihre Truppen überzeugen konnten.

Nunmehr müssen wir in banger Sorge feststellen, daß unsere Heimat wieder an eine neue Tschechoslowakische Republik angeschlossen wurde, die unserem friedlichen Leben und unserer Freiheit keinerlei Grundlage bietet.

Wir haben die Situation richtig erfaßt und glauben sicher zu sein, daß die Worte, die Ihre Truppen beim Einmarsch in deutsches Gebiet sprachen, sie kämen nicht als Unterdrücker und Feinde, sondern als Befreier, echt seien.

Da der Anschluß an einen Staat, wie die Tschechoslowakei, diesen Hoffnungen nicht nur nicht gerecht wird, sondern wir in Erkenntnis der Seele des tschechischen Volkes neben dem Unglück eines verlorenen Krieges des deutschen Volkes noch die Brutalität, Einsichtslosigkeit, Verständnislosigkeit, Unterdrückung und Knechtschaft seitens der Tschechen zu erwarten haben, bitten wir Sie, Herr Präsident, das Protektorat über unsere Heimat für jetzt und ewige Zeiten zu übernehmen.

Wir können nicht glauben, daß Sie, ohne eine Viertel Million Menschen zu fragen, dieses Gebiet einem uns fremden Staat zuerkennen, der die Minderheiten unterdrückt und nichts, gar nichts, zum Siege der Alliierten beigetragen hat.

Wir stellen uns unter Ihren Schutz, den Schutz der Vereinigten Staaten von Amerika, und hoffen nach dem Völkerrecht um Ihre diesbezüglichen sofortigen Maßnahmen. Wir bitten, über das Recht an diesem Lande, an den deutschen Böhmerwaldgau, die

-/-

Opis!

Okresní správní komise v Českém Krumlově.

Cj.: 15538.

V Českém Krumlově dne 10. XII. 45.

Všem místním správním komisím, místním národním výborům,
stanicím SNB a stanicím finanční stráže.

Věc: Rakouští státní příslušníci.

~~Ministerstvo vnitra výnosem ze dne 17. září 1945 čis. 7-17827 sem
zdělilo, že považuje Rakousko za svobodný, nezávislý stát, který se stal jak
čestné státy obětí agrese nacistického Německa.~~

~~Státní příslušníky Rakouska, pokud se nepřivini proti ČSR, daných
proti Němcům, takže se tato nařízení na ně nevztahují. Je třeba s nimi ná
kladati jako s příslušníky spojeneckých států.~~

~~Rakouští státní příslušníci, kteří chtějí opustiti ČSR, mají tady
právo - pokud to dovolují doravní poměry vzíti sebou veškeren svůj majetek
vyjma zlata a drahocenných věcí. Není-li to z dopravních důvodů možno
nebo mají-li pro to jiný důvod, mohou svůj z volné ruky prodat.~~

~~Snahou ministerstva jest aby rakouští státní příslušníci byli
co nejdříve repatriováni do Rakouska a proto je třeba jim účinně pomáhat
při vybavování otázky spojené s odjezdem.~~

Za správné vyhotovení:

Za předseda O.S.K.

Jan P a v l i š e k v. r.

Český vyhošťovací rozkaz z roku 1946 doručený panu Ludwigu Petschlovi,
Zvonková č.121.:

Übersetzung aus der Staatssprache:

Sie haben am 21. 9. 46 um 1/28 in der
Sammelstelle Krušovice zu erscheinen.

Mitzunehmen: 2 Decken - 4 Garnituren Leibwäsche - 2 gute Arbeitsanzüge - 2 Paar
Arbeitsschuhe - 1 warmer Mantel - Eßschüssel - Tasse - Eßbesteck
2 Handtücher und Seife - Nähzeug - Lebensmittelkarten und sämtliche
Personaldokumente - Lebensmittel - Insgesamt 70 kg

Von der zurückgelassenen Habe ist eine dreifache Aufstellung zu machen. Eine
Aufstellung wird einem Angehörigen des tschechischen Volkes, der im Hause oder Nachbar-
schaft wohnt, übergeben. Derjenige übernimmt die Verantwortung über sämtliches Hab
und Gut. Wohnadresse des tschechischen Angehörigen ist zu melden. Die zurückgelassene
Habe bleibt so in ihrer Wohnung bis eine Entscheidung vom MNV erfolgt.

Die beiden anderen Aufstellungen haben Sie mitzubringen. Sämtlichen Schmuck,
Geld, sowie Einlagebücher haben Sie mit einer gesonderten Aufstellung abzugeben.
Wohnungs- und Hausschlüssel sind mit Namen und Adresse auf einem Schildchen aus
Pappendeckel in einem Küvert mitzubringen.

Es wird mit besonderem Nachdruck darauf hingewiesen, daß
Sie von Ihrer Habe nichts verkaufen, verschenken, noch verleihen dürfen.

Nichtbefolgung des Aufrufes wird strengstens bestraft.

